

Osnovna šola Ljudski vrt Ptuj

Raziskovalna naloga

s področja psihologije

Avtorici:

Eva Veselič,

Špela Malovič,

8.b

Osnovna šola Ljudski vrt Ptuj

KAJ NAM POVEDO RISBE OTROK?

Raziskovalna naloga
s področja psihologije

Avtorici: Špela Malovič in Eva Veselič

Mentorica: Simona Hajnal

Ptuj, 2012

ZAHVALA

Za nepozabno raziskovanje otroških risb na katerih temelji najina raziskovalna naloga, se zahvaljujema:

- mentorici Simoni Hajnal,
- kliničnem psihologu, mag. Bojanu Šinku za pomoč pri analizi risb,
- psihologinji Nataši Ličina za razgovor o otroških risbah,
- učiteljici Tamari Završnik za prevod v angleščino,
- otrokom in vzgojiteljicam vrtca Ptuj-enota Marjetica za risbe, slike,
- vsem učencem, ki so sodelovali v anketi.

Eva Veselič in Špela Malovič

KAZALO VSEBINE

1.UVOD	7
1.1.Raziskovalni cilji:.....	8
1.2.Raziskovalne hipoteze:.....	8
1.3. Metodološka opredelitev	8
1.3.1.Raziskovalne metode.....	8
1.3.2.Postopki zbiranja podatkov	9
1.3.3.Uporabljeni viri	9
1.3.4.Razlaga najpogosteje uporabljenih pojmov	9
2.OTROŠKA RISBA.....	11
2.1.Potreba po risanju	11
2.2.Razvojne stopnje risbe	13
2.2.1.Čečkanje	14
2.2.2.Simbolna stopnja.....	15
2.2.3.Realistična stopnja.....	21
2.3.Motivi v risbah.....	23
2.3.1.1.Motiv človeka	25
2.3.1.2.Motivi živali, rastlin in predmetov.....	26
2.4.Barve v risbah-slikah.....	28
2.4.1.Razvojni vidik barv	29
2.4.2.Diagnostični vidik barv	30
2.4.2.1.Pomen barv	30
2.4.2.2.Barve v povezavi z liki in črtami.....	38
2.5.Razporeditev na risalni površini	39
3. RISBA V PSIHODIAGNOSTIKI	41
4.EMPIRIČNI DEL.....	43
4.1.Razlaga risb.....	43
4.2.Analiza risb	44
4.3.Razlaga anketnega vprašalnika	54
4.4. Analiza odgovorov iz ankete.....	54
5.UGOTOVITVE	67

6.ZAKLJUČEK	69
7.VIRI IN LITERATURA	70
8.PRILOGE	71
8.1. Anketni vprašalnik	71

KAZALO RISB – SLIK

Slika 1:Otrok pri risanju	11
Slika 2: Otrok opazuje slike.....	11
Slika 3: Majino čečkanje	14
Slika 4: Adelino čečkanje	15
Slika 5: Pomlad (rentgensko slikanje).....	17
Slika 6: Anin glavonožec	18
Slika 7: Matejev glavonožec	19
Slika 8: Alenova hiša	20
Slika 9: Pomlad	21
Slika 10: Vitina hiša.....	22
Slika 11: Travnik.....	22
Slika 12: Jaz pri babici.....	24
Slika 13: Žabica	24
Slika 14: Jaz Miha.....	25
Slika 15: Košara s sadjem.....	26
Slika 16: Žabja družina.....	27
Slika 17: Sonček, hiša in drevo.....	28
Slika 18: Liki	32
Slika 19: Snežinke	34
Slika 20: Moja družina	36
Slika 21: Na sprehodu.....	37
Slika 22: Moja muca	39
Slika 23: Liki	40

POVZETEK

Kaj nam povedo risbe otrok?

Namen raziskovalne naloge je bil ugotoviti, kakšne so razlike med različno starimi otroci in kako te risbe psihologi uporabljajo za diagnostične namene. Razvojne stopnje risbe smo ugotavljali s pomočjo anketnega vprašalnika za učence (spoznali smo njihove najljubše barve, motive, pripomočke ter njihovo mišljenje o pomenu risbe), z risbami otrok in z razgovori z vzgojiteljico in s psihologom.

Podrobneje smo spoznali postopke za analizo risb, jih sami uporabili ter nekaj risb tudi analizirali. S pomočjo virov in literature (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, Šolska knjižnica Škrat) ter s pogovori psihologov (mag. Bojan Šinko, Nataša Ličina) smo se seznanili s tem, čemu risba služi, kaj nam sporoča, kaj lahko razberemo iz nje. Risbe smo analizirali in spoznali pomen barv, motivov, razporeditev elementov na risbi ter vse skupaj primerjali z otrokovo starostjo (razvojni vidik) in vplivom čustvenega odzivanja (psihološki vidik).

Nalogo smo dopolnili z lastnimi fotografijami risb, ki smo jih izbrali med učenci naše šole in vrtca Enote Marjetica.

Spoznali smo, da je analiza risbe zelo kompleksen in zapleten proces, s katerim spoznamo otroka iz večih vidikov. Risba odraža otrokovo starost, spretnost, motoriko hkrati pa nam veliko pove o otrokovem počutju v družini, o sprejetosti, o odnosih, o priljubljenosti in o tem kaj ima otrok rad in česa ne mara.

Ključne besede:

otrok, risbe, slika, psihologija, razvojna stopnja, psihološka stopnja, analiza, barve

SUMMARY

What do children's drawings tell us?

The aim of this research paper is to establish the differences between children of different ages and how children's drawings are used for diagnostic purposes. We have established different stages of drawings with questionnaire for students (we have learnt about their favourite colours, motives, instruments, and their ideas about the meaning of drawing), with children's drawings, and talking to a pre-school educator and a psychologist.

We have learnt about different procedure analysis techniques for drawings, we have applied some of them and we have analysed some drawings. We have investigated the purpose of drawing, its message, and what we can make out of it by means of literature and other sources (Ivan Potrč Library, school Library Škrat) and by talking to psychologists Bojan Šinko and Nataša Ličina. We have analysed drawings and learnt about the meaning of colours, motives, arrangements of elements and compare them to the child's age (developmental aspects) and the influence of emotional response (psychological aspect).

We have completed the research by photographs of drawings, chosen among the students of our school and the children visiting kindergarten (work unit Marjetica).

We have learnt that the analysis of drawing is a very complex process of learning about the child from different points of view. The drawing shows age, ability, and motor skills, as well as the child's wellbeing in the family, his acceptance, the relations, his popularity, his likes and dislikes.

Key words:

child, drawing, painting, psychology, development stage, analysis, colours

1.UVOD

OTROKOVE RISBE NASTAJAJO KOT IZRAZ NJEGOVEGA ŽIVLJENJA:

SAMOHOTNO, BREZ RAZMIŠLJANJA, ZATO SO RESNIČNE, PREPROSTE,

PREPRIČLJIVE... NAUČIMO SE JIH BRATI, RAZUMETI IN SPOŠTOVATI.¹

Z risbami se srečujemo na vsakem koraku. Vidimo jih na šolskih hodnikih, v vrtcu, v izložbenih oknih trgovin ali ustanov, bankah, v revijah, časopisih,...

Čeprav se nam velikokrat ne zdijo nič posebnega, lahko iz njih veliko izvemo. Pri otroku je potreba po risanju razvita, tako kot potreba po igri, gibanju in govoru. V risbi otrok najhitreje izrazi tisto, česar ne zmore ali ne zna ustno. Z njo velikokrat izraža, kaj čuti, kaj misli oz. izraža samega sebe. Tudi barve in motivi na risbi so tisti, ki nam dajejo sporočilo o otroku.

Razvoj otroške risbe je tesno povezan z otrokovim mišljenjem, govorom in čustvenim razvojem.

V risbi otrok zmore vse kar hoče, uporablja veliko domišljije in prav zaradi tega odrasli včasih težko razumejo sporočilo risbe.

Ker otroci radi rišemo in ker se vsakodnevno srečujemo z risbami otrok, smo se odločili, da podrobneje raziščemo otroško risbo in njen pomen-sporočilnost.

¹ Pogačnik-Toličič, S. (1986). Govorica otroške risbe. Zveza prijateljev mladine Slovenije, ČGP Delo.

1.1.Raziskovalni cilji:

Odločili smo se, da bomo raziskali pomen otroške risbe. Postavili smo si naslednje raziskovalne cilje:

- Ugotovili ali učenci radi rišejo, kaj najraje rišejo in s čim rišejo.
- Ugotoviti, ali učenci različnih razredov vedo, kaj vse lahko izvemo iz risbe.
- Spoznati in analizirati različne stopnje otrokovih risb in njihov pomen.
- Spoznati pomen različnih barv, razporeditev in velikosti objektov ali oseb na risbi.
- Spoznati pomen risbe v psihodiagnostiki.

1.2.Raziskovalne hipoteze

- H1: Predpostavljamo, da se risbe različno starih otrok med seboj razlikujejo (po barvi, motivih).
- H2: Predpostavljamo, da je likovno izražanje otrok zelo pomembno za njihov razvoj.
- H3:Predpostavljamo, da nam barve, razporeditev in motivina risbi veliko povedo o otroku.
- H4: Predpostavljamo, da je risba pomembna tudi v psihodiagnostiki.
- H5: Predpostavljamo, da se z leti zmanjšuje zanimanje za risanje.

1.3.Metodološka opredelitev

1.3.1.Raziskovalne metode

Naša raziskovalna naloga vsebuje kombinacijo teoretičnega in empiričnega dela, zato smo uporabili naslednje metode:

- opisno metodo, s katero smo pridobljene podatke povzemali brez vzročnega razlaganja;
- primerjalno metodo, s katero smo odkrivali podobnosti in razlike med otroškimi risbami;
- metodo analize in sinteze, s katero smo obravnavali pisne in slikovne vire in jih v skladu z našim znanjem in cilji, uporabili za raziskovalne cilje;
- metodo posplošitve, s katero smo posamezne ugotovitve posplošili ter jih tako lažje razumeli in usvojili.

1.3.2. Postopki zbiranja podatkov

Podatke za raziskovalno nalogo smo zbirali:

- z anketo (anketnim vprašalnikom, sestavljenim iz vprašanj zaprtega in delno tudi odprtega tipa),
- z intervjujem oz. z ustno anketo in s pogovorom,
- z analizo otroških risb ob pomoči strokovnjaka,
- z ogledi razstavljenih otroških risb v šoli in v vrtcu,
- s študijem virov.

1.3.3. Uporabljeni viri

Pri preučevanju pisnih in slikovnih virov smo uporabljali:

- primarne vire: knjige, članke, intervjuje strokovnjakov;
- sekundarne vire: priročnike, slovarje;
- terciarne vire: kazala, risbe.

Pri raziskovanju so nam bili v pomoč spletni viri, strokovna literature iz Knjižnice Ivana Potrča Ptuj, Šolske knjižniceŠkrat, Knjižnice Pedagoške fakultete Maribor, predvsem pa pisni ali ustni podatki psihologov Zlatke Cugmas, Bojana Šinka, in Nataše Ličina ter vzgojiteljic iz vrtca Ptuj-enota Marjetica.

Za preverjanje naših hipotez smo uporabili odgovore učencev naše šole, ki so izpolnili anketne vprašalnike ter risbe, ki so jih narisali učenci naše šole in otroci iz vrtca Marjetica.

1.3.4. Razlaga najpogosteje uporabljenih pojmov

Otrok je človeški potomec katerekoli starosti ali deček oz. deklica do dopolnjenega štirinajstega leta starosti.

Risanje je likovna tehnika, kjer so glavna likovna izrazila točke, črte, oblike, svetlo-temni odnosi in površine. Izdelek risanja je risba.

Slikanje je likovna tehnika, kjer so glavna likovna izrazila barve in njihovi odnosi. Izdelek slikanja je slika.

Psihologija (starogrško psychē - duša in logos - beseda, govor) je veda, ki znanstveno proučuje duševnost, obnašanje in osebnost, torej psihološke procese pri človeku.

Razvojna psihologija je psihološka znanstvena disciplina, ki se osredotoča na raziskovanje psiholoških funkcij in njihovih sprememb v kontekstu ontogeneze posameznika (otročstvo, mladostništvo, odraslost, zrelost in staranje), pri čemer so posamezne raziskave in teorije lahko posvečene tudi le posameznim funkcijam (intelektualnim, kognitivnim, nevrološkim, socialnim ali moralnim) in njihovim spremembam v toku razvoja ali le posameznim obdobjem življenjskega cikla.

Klinična psihologija je psihološka znanstvena disciplina, ki uporablja različne psihološke teorije za teoretsko pojasnjevanje, merjenje oziroma ocenjevanje ter zdravljenje oziroma obravnavo odklonov od normalnih vedenjskih, mentalnih in čustvenih procesov, z eno besedo psihopatologije.

Psihodiagnostika je postopek, s katerim klinični psiholog s pomočjo psihometričnih sredstev ugotavlja stanje na področju duševnosti. Najpogosteje se ta postopek opravlja za pomoč v diagnostični fazi, pri formuliranju terapevtskih ciljev ali v zaključni fazi zdravljenja.²

²Musek, J. (2005). Predmet, metode in področja psihologije, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, oddelek za psihologijo, Ljubljana.

2. OTROŠKA RISBA

2.1. Potreba po risanju

Kot navaja Mojca Kunčič³, skozi otroško risbo lahko razberemo, kaj se dogaja v otrokovem življenju, v njegovi družini, kakšni so odnosi v njej in kako otrok čuti.

Skozi risbo in sliko namreč otrok najlažje izrazi tisto, česar ustno ne zna ali ne zmore povedati ali pokazati.

Otrokova risba odseva njegovo duševno življenje, torej osebnostne značilnosti, temperament, moč predstave in njegovo čustveno doživetje okolja, ki ga obdaja.

Slika 1: Otrok pri risanju

(Foto: Špela Malovič, 2012)

³ Kunčič, Mojca (2008). Kaj sporoča otroška risba. Elektronski vir, dostopno na: <http://www.arhiv.njena.si>

Slika 2: Otrok riše

(Foto: Špela Malovič, 2012)

Nadalje navaja, da otrok prav ničesar ne nariše naključno in ima vse globlji pomen, kajti slike iz otrokove risbe prihajajo iz njegove podzavesti, nezavednega. Zatorej otrokova risba nikoli ne laže, seveda pa je odvisno od tega, kako jo dojemajo odrasli, ki ponavadi ne razumejo skritega pomena likov na risbi. Otrok skozi risbo izraža svoj pogled na okolje, svoja občutja na pristen in izviren način.

Otrok ob risbi lahko pove celotno zgodbo, na primer, kaj je kdo rekel ali storil, kdo se s kom pogovarja, skozi likovno ustvarjanje izraža svoje želje, veselje, strahove, konflikte.

Dokaj zgodaj se lahko razbere tudi otrokov značaj in posebnosti, navaja, da negotovi in občutljivi otroci rišejo drugače kot otroci, ki so samozavestni, manj občutljivi,...

Pri otroku je potreba po risanju razvita v taki meri kot potreba po igri, gibanju in govoru. Risanje je nekakšna igra odkrivanja sveta in sebe, pri kateri so otroci z vsega sveta izjemno in enkratno ustvarjalni. Ob tem pa se nenehno preizkušajo. Na področje otrokovega likovnega izražanja se da prenesti veliko ugotovitev, ki veljajo za otrokovo igro. V risbah otrok zmore vse kar hoče, uporablja veliko domišljije in prav zaradi tega odrasli včasih težko razumejo sporočilo risbe.

Cugmas⁴ pravi, da z risbo otrok najpristneje in najhitreje izrazi tisto česar ne zmore ali ne zna ustno, pa čeprav v zelo preprosti likovni tehniki. V risbi se otrok likovno izraža in pri tem sodeluje kot celota, saj je notranje izredno bogat. Risbe odsevajo njegovo življenje, posebno duševno: njegov temperament, osebnostne značilnosti, predstavljenost in pa predvsem čustveno dožemanje okolja.

Ko otrok riše, tudi dela in prav to je za njegov osebnostni razvoj pomembno. Zaradi tega otroci potrebujejo spodbudo za risanje in slikanje že zelo zgodaj. Vendar jih ne smemo neustrezno motivirati z vsiljevanjem svojih risarskih shem, kajti tako zaviramo njihovo spontano izražanje v risbi. Pustiti moramo, da sami upodabljajo svoje ideje na njihov način. Le tako bodo risbe in njihovo sporočilo pristne, otroške in resnične. Ob različnih domiselnih tehnikah, ki jih uporabljajo na primer v vrtcih, se otroci navdušujejo, razvijajo različne spretnosti ter sposobnosti, se sproščajo in predvsem ustvarjajo. In ker ustvarjajo spontano, ustvarjajo tudi svobodno.

Dolenc⁵ navaja, da so otroške risbe poskus, kako zapisati zgodbe s pomočjo grafičnih simbolov. Ker pa je otrok pri uporabi grafičnih simbolov omejen-jih nima veliko v svoji zavestni uporabi, zato je te grafične simbole težko razvozlati in analizirati. Uporaba the grafičnih znakov se razlikuje glede na starost otroka in na količino usvojenih znakov. Otroške risbe so zametki pisave in govorice.

2.2. Razvojne stopnje risbe

Marjanovič Umek, Ljubica pravi⁶, da je razvoj otroške risbe tesno povezan z razvojem otrokovega mišljenja, govora, socialnim in čustvenim razvojem. Pri otroku je potreba po risanju razvita toliko, kakor potreba po igri, gibanju in govoru. Risanje je nekakšna igra odkrivanja sveta in sebe, pri kateri so otroci z vsega sveta izjemno in enkratno ustvarjalni. V risbah otrok zmore vse, kar hoče, uporablja veliko domišljije in prav zaradi tega odrasli včasih težko razumejo sporočilo risbe.

⁴Cugmas, Zlatka (2003). Narisal sem sonce zate. Center za psihodiagnostična sredstva, Ljubljana, 2003, str.95-109.

⁵Dolenc, Sašo (2010). Zgodbe o skoraj vsem. Ljubljana: Kvarakadabra, Društvo za tolmačenje znanosti. Stran 16-20.

⁶Marjanovič Umek, Ljubica (2004). Razvoj otroške risbe. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.

2.2.1. Čečkanje

Prva stopnja (od 8 mesecev do 3 let) je čečkanje, ki je drobna gibalna dejavnost, motorična igra, pri kateri otrok pušča na podlagi določene sledi (črte, pike). Čečkanje je razvojno najnižja stopnja risanja. V tem obdobju otrok spregovori prvo besedo in shodi. Glede likovnega izražanja pa je otrokova pozornost najprej usmerjena na gibe svoje roke, pri risanju pa uživa. Razvojno otrok najprej riše krožne črte, ki so simbol za različne oblike, npr. ljudi, živali, predmete, ki jih otrok na tej stopnji poimenuje naknadno. Z vodoravnimi črtami označuje širjenje v prostoru oz. prostranost, vodoravnost, medtem ko z navpičnimi črtami običajno izraža gibanje navzgor ali v globino. Poševne črte predstavljajo prehod iz navpične v vodoravno smer in označujejo tudi gibanje, kasneje pa so predvsem simbol neravnotežja, padanja, negotovosti. Če so krožne črte zaprte, pogosto predstavljajo obliko in prostornino prostora, lahko pa tudi gibanje.

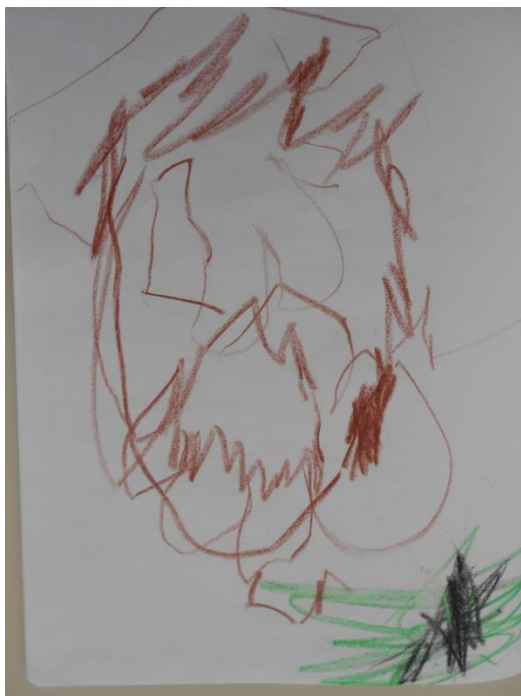
Pri starosti približno 2,5 let okoli 90% otrok čečka. Sprva so čečke zelo kaotične, rišejo tudi čez list.

Številni avtorji menijo, da čečke za otroka nimajo nobenega simbolnega pomena. Drugi menijo, da otroci rišejo določene čečke z namenom. Čečkanje se pojavi tudi pri starejših otrocih. Razlog je ta, ker se mu npr. ne ljubi ali hoče zapolniti prazne prostorčke med objekti. Za otroka je na tej stopnji risanje enako pomembno kot igra ali gibanje.

Za otroka od osemnajstega meseca starosti dalje je značilno, da že razume odnos med risanjem in narisano obliko. Z usklajevanjem različnih gibov in potegov riše mnoge oblike: kroge, pike, dotikajoče se črte itd.

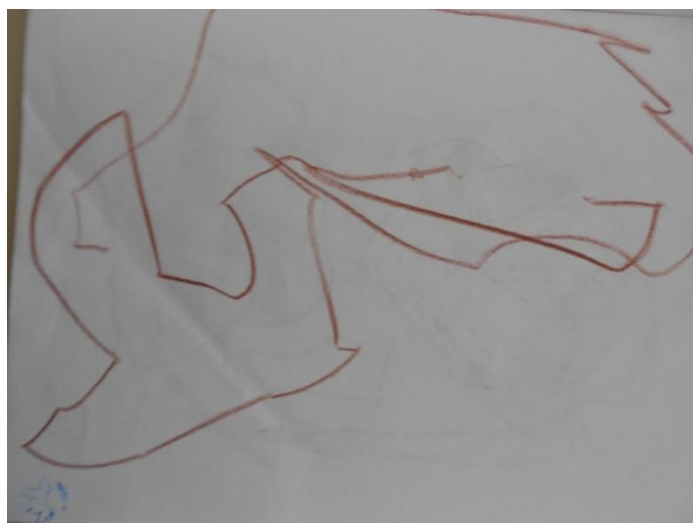
Otroci od drugega do tretjega leta starosti prikazujejo različne vsebine s povezovanjem in kombiniranjem črt. Tako rišejo črte vseh vrst in dolžin v različnih smereh, pri tem pa uporabljajo šibkejši ali močnejši pritisk ter različne povezave.

Slika 3: Majino čečkanje

(Foto: Špela Malovič,2012)

Slika 4: Adelino čečkanje

(Foto: Eva Veselič, 2012)

2.2.2.Simbolna stopnja

Simbolna raven

Čačka dobi simbolni pomen, ko dobi le-ta za otroka nek simbolni pomen, risba mu nekaj

predstavlja. Kar pomeni, da čačke niso drugačne, le otroku nekaj pomenijo.

Ko risbo nariše, ga na nekaj spomni in tako risbo tudi poimenuje. Risbo lahko večkrat preimenuje.

Pogosto otroka usmerjajo starši, da bi risbo poimenoval. Faze poimenovanja so naslednje:

- a) ne poimenuje,
- b) naknadno poimenuje,
- c) med risanjem poimenuje,
- d) vnaprej poimenuje.

V obdobju simboličnega risanja otrok še ne more dojeti prostorske in časovne povezanosti. Prehod med stopnjo čėčkanja in simbolno stopnjo risanja označuje otrokovo vedenje, da ima narisana oblika določen pomen oz. nekaj označuje (Marjanovič Umek in Lešnik Musek, 2001).⁷ Otrok je zmožen prepoznati pomen narisanih črt in oblik ter razume glavna načela vizualnega izražanja in reprezentacije. Razvojno stopnjo, ki je na prehodu med stopnjo čėčkanja in simbolno stopnjo, imenujemo **naključni realizem**. Otrok na tej stopnji narisano čačko poimenuje in ji ob tem včasih doda kakšen element.

Simbolna stopnja risanja pomeni, da za nosilce pomena oz. simbole otrok uporablja različne črte in oblike. Ta stopnja, ki je značilna za otroke od tretjega do devetega leta starosti, je razdeljena na dve podstopnji: predshematko in shematsko stopnjo.

2.2.2.1. Predshematska stopnja

Druga stopnja je **predshematski ali intelektualni realizem** imenovan tudi rentgensko risanje (od 3. do 6. leta). Otrok s shemami, ki so lahko za iste stvari različne, riše to, kar o predmetih ve (npr. kolo vozi, v trebuhu je dojenček ...). Simbolna stopnja risanja pomeni, da otrok uporablja različne črte in oblike, ki jih riše, kot nosilce pomena oz. simbole. Prehod med stopnjo čėčkanja in simbolno stopnjo risanja označuje otrokovo vedenje.

Kako so ta otrokova vedenja o osebah, predmetih in odnosih prikazana na risbi, je razvidno iz t.i. **rentgenskih risb**. Freeman je leta 1980 opisal dve vrsti rentgenskega risanja: (a) risanje in (b) risanje. Pri (a) risanju otrok nariše stvari, kot da bi bile pod rentgenom, torej tiste, ki navzven niso

⁷ Marjanovič Umek, L. (1983). Rišem in se igram. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum.

vidne (npr. dojenček v maminem trebuhu). Za (b) risanje je pa značilno, da otrok ne more prikazati delnega prekrivanja ali prekrivanja v celoti.

Rentgensko otrok riše, kadar nariše stvari, ki v realnosti niso vidne. Otrok v tej fazi ve kaj si želi narisati, vendar naleti na težave. Pogosto neustrezno postavlja predmete na list (npr. oči nariše izven obraza). Nezmožnost sinteze elementov imenujemo *neuspeli realizem*.

Značilna je uporaba predshem – to so zelo enostavne oblike, s katerimi otrok ponazarjarazlične predmete. Katero shemo bo otrok uporabil je odvisno od njegovega razpoloženja, pomembnosti predmeta ali osebe, ki jo riše ter od teme risanja. Na isto risalno površino otrok nariše več prvin, vendar ne v ustreznih odnosih, saj tega še ni zmožen. Odraslemu opazovalcu se tako zdi, da so sheme razporejene po sliki brez nekega reda.

Slika 5: Pomlad (rentgensko slikanje)

(Foto: Eva Veselič, 2012)

Na tej stopnji se pojavlja glavonožec.

Glavonožec

Glavonožec je otrokova prva upodobitev človeške figure. Malček nariše krog, iz katerega potegne poljubno število črt, lahko so vodoravne ali navpične. V notranjosti kroga nariše nekaj manjših krogov za oči, nos in usta. Prvi glavonožci se pojavijo okrog tretjega leta otrokove starosti.

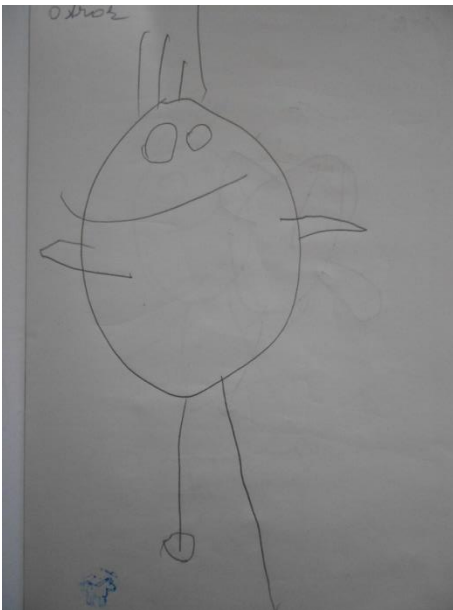
Značilno je, da otroci na risbi prikazujejo lastnosti topološkega prostora, ki vključuje tri načela:

- **načelo sosedstva oz. bližine prvin:** otrok predmete, ki so si blizu tudi tako nariše, vendar ne upošteva njihove velikosti
- **načelo ločevanja:** otrok s črto loči trup in noge pri človeški figuri ali z obkrožanjem prikaže tisto, kar je znotraj nečesa (npr. oči znotraj glave)
- **načelo reda:** otrok nariše npr. drevo spodaj in sonce zgoraj, ampak ne upošteva skladnosti ali ostalih prvin prikazovanja globine in perspektive

Problem prikazovanja tretje dimenzije oz. globine otroci rešujejo na različne načine. Otroci med četrtem in petim letom starosti npr. figuro prevrnejo na ravnino in s tem prikažejo tretjo dimenzijo. Tisti stari od 5 do 6 let pa npr. narišejo cesto, ki gre v notranjost tako, kot da bi šla navzgor in s tem prikažejo oddaljevanje.

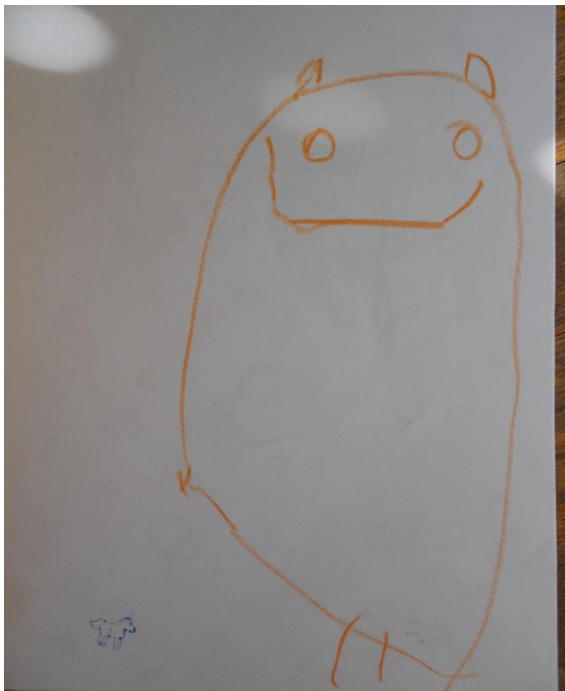
Nekateri avtorji (Freeman, 1980; Luquet, 1927; Piaget in Inhelder, 1956) imenujejo to stopnjo risanja tudi **intelektualni realizem**, saj otroci praviloma rišejo tisto, kar o osebah in predmetih vedo.

Slika 6: Anin glavonožec

(Foto: Špela Malovič, 2012)

Slika 7: Matejev glavonožec

(Foto: Eva Veselič, 2012)

2.2.2.2. Shematska stopnja

Tretja stopnja je **shematska stopnja ali vizualni realizem** (do približno 9. leta), ki je način shematskega risanja, pri katerem otrok v veliki meri opira na to, kar pri predmetih, osebah, živalih vidi in jih zato poskuša tudi čim bolj primerljivo narisati.

Shematska faza (5;6-9 let): še vedno je prisotno rentgensko risanje. Različne stvari otrok prikazuje z različnimi shemami. Prostorsko se že precej bolj znajde. Pojavi se osnovna linija, na katero otrok postavlja predmete. Večje nariše tisto, kar mu je bolj pomembno. Značilno je, da riše stvari pravokotno na strmino. Otroci v tej fazi kažejo težnjo po prikazovanju dinamike. Pojavi se tudi risanje stripa, kar je način prikaza dinamike. Človeška figura ni več glavonožec, telo je že ločeno od glave. Na tej stopnji je otrok že sposoben razlikovati sheme za različne

osebe, živali in predmete. Zaradi tega praviloma riše isti predmet z enako shemo, za različne predmete pa uporablja različne sheme. Te so vse bolj podobne resničnim predmetom, ljudem in živalim.

Ker je otrokovo risanje vedno bolj odvisno od tega kar vidi, nekateri psihologi (Freeman, 1980; Ivić, 1969; Piaget in Inhelder, 1956) ter delno tudi naslednjo stopnjo risanja imenujejo **vizualni realizem**. Otrokove risbe postanejo bolj celovite. Običajno otroci upodobijo neko dogajanje, v katero je vključenih več prvin, npr. ljudje, rastline, živali, hiše itn. Te prvine so povezane med seboj in dogajanje je prikazano v časovnem zaporedju (risanje prvih stripov), nekatere posamezne figure pa so že prikazane v gibanju (avto, ki vozi).

V primerjavi s predshematsko stopnjo je prikazovanje prostora razvojno višje. Risalno površino si otrok razdeli z vodoravnimi črtami na več delov – polov in skladno z delitvijo prostora nato riše različne prvine (npr. spodaj je zemlja, trava, na nebu so oblaki in sonce, v sredini pa hiše, drevesa...). Na začetni stopnji risanja otrok sicer že riše figure in predmete različnih višin, vendar bližnje in oddaljene riše še vedno enako. Risba postaja vse bolj skladna. Otrok prikazuje predmete z vidika koordinatnega sistema (riše ravne črte ter vzporednice in kote, upošteva sorazmernost in razdalje med prvinami).

Slika 8: Alenova hiša

(Foto: Špela Malovič, 2012)

Slika 9: Pomlad

(Foto: Eva Veselič,2012)

2.2.3.Realistična stopnja

Prevladujoča je v obdobju poznega otroštva, torej med devetim in enajstim letom. V tej fazi otroci rišejo predmete in figure tako, da se po videzu, velikosti in sorazmerju skladajo z resničnimi. Zmožni so prikazati tretjo dimenzijo in s tem globino, risbo narišejo z določene perspektive in vanjo vključijo dinamiko.

Na otrokovi risbi se že vidi, da ima človek pet prstov na roki, pojavljati se začnejo dinamične slike, to pomeni, da nariše tudi človeka v gibanju. Okrog devetega leta se pri risanju že pojavi globina, predmeti se prekrivajo in imajo sence.

Risba se spreminja tudi v obdobju pubertete in še pozneje. Vsak element je svoja smiselna celota. Otrok želi, da je vsak element čim boljši posnetek realnosti. V risanju so otroci v tej fazi zato zelo

togi, vse narišejo točno tako kot vidijo. Rentgensko risanje izgine, prekrivajoče predmete pravilno narišejo. Otroci so zelo kritični in veliko popravljajo.

Slika 10: Vitina hiša

(Foto: Eva Veselič, 2012)

Slika 11: Travnik

(Foto: Eva Veselič, 2012)

2.3. Motivi v risbah

Otroci najpogosteje rišejo človeka, relativno pogosto tudi naravo (sonce, rože, drevesa, oblake), hiše in vozila. Širše teme so zelo različne in so v veliki meri povezane z otrokovimi izkušnjami, ki nanj naredijo močan čustveni vtis (pozitivni ali negativni). Npr. ko pride otrok od zdravnika, riše zdravnika (se tudi igra zdravnika), ko vidi, kako se otroci pozimi sankajo, riše hrib s sankarji, ko pride s travnika, riše rože.

Za predšolskega otroka je likovni izraz eden od jezikov, torej otrok z njim sporoči svoja počutja, vedenja (kaj je videl, kaj si je zapomnil), želje ...« pravi ga. Marjanovič Umek⁸.

Otroci s celega sveta se v svojih risbah izražajo enako, razlike so le v motivih, ki so odvisni od okolja, v katerem živijo. Tako na primer severnjaški otroci rišejo zasnežene pokrajine, severne jelene in medvede, otroci z našega podeželja gozdove in domače živali, afriški otroci pa pesek, slone, žirafe itn.

Če so zadovoljene otrokove potrebe po varnosti, dotiku, ljubezni in upoštevanju, so tudi njegove risbe polne živahnih barv in igrivosti. Tak otrok skoraj v vsaki risbi riše sonce in uporabi skoraj ves risalni prostor na papirju. Posebej rad poudari predmete in ljudi, ki jih ima rad, zato jih nariše na veliko ali posebno pobarva. Od teh pa se razlikujejo risbe otrok, ki so na kakršen koli način ločeni od staršev. V njih otroci izražajo različne stiske in želje ter kako doživljajo čustvene odnose v okolju. Otroci v bolnišnici na primer pogosto narišejo zdravnika zelo majhnega, injekcijsko iglo v njegovi roki pa zelo veliko. Medicinsko sestro upodobijo z velikimi usti, steklenico z zdravili pa večjo kot njo samo.

Majhni otroci v svojih risbah pogosto na veliko upodobijo to, kar si želijo, kot npr. velik kos torte, raketa ali igrače. Vendar predšolski otroci ne rišejo predmetov realistično, takih kot so, ampak tako, da narišejo tisto kar o njih vedo in kako jih občutijo.

⁸ Marjanovič Umek, L., Zupančič, M. (2011). Razvojna psihologija, Otroška risba, Znanstvena založba Filozofske fakultete, Ljubljana, str. 127-155.

Slika 12: Jaz pri babici

(Foto: Špela Malovič, 2012)

Slika 13: Žabica

(Foto: Eva Veselič, 2012)

2.3.1. Vrste motivov

2.3.1.1. Motiv človeka

Otrok rad nariše človeka, ko je razvojno za to sposoben in najde ustrezne likovne znake. Pogosto se zgodi, da ga imenuje na zelo preprost način: mama, ata, jaz ali v tretji osebi. Bolj kot se otrokova risba človeka izpopolnjuje in razvija, bolj je to neka določena oseba z razpoznavnimi znaki. Otroci v predšolskem obdobju v risbah radi upodabljajo svoje družine in prav iz teh risb je razvidna družinska situacija v kateri otrok živi.

Prvotno obliko človeka prepoznamo v risbah triletnih otrok. Otroci v tem obdobju rišejo t.i. **glavonožce**, torej krog, ki stoji na dveh navpičnih črtah. Štiriletni otrok bo še vedno narisal človeka kot glavnožca, vendar bo v krog dodal oči. Glava, trup, noge in roke pa se pojavijo v risbah pet do šestletnih otrok. Sedemletniki človeško figuro že precej dodelajo – dodajo oblačila in čevlje ter dobro nakažejo razliko med spoloma. Seveda pa je od vsakega posameznega otroka odvisno, kako bo narisal človeka – nekateri lahko že v šestem letunarišejo obraz v profilu.

Slika 14: Jaz Miha

(Foto: Eva Veselič, 2012)

2.3.1.2. Motivi živali, rastlin in predmetov

Poleg človeka, otroci radi rišejo tudi živali in rastline ter različne predmete. Detajli se razvijajo enako kot se razvija celotna risba, torej postopoma. Živali so v začetku podobne človeku, ležijo na hrbtu in iz njih štrlijo noge. Koliko je le-teh za otroka ni pomembno. Vse so si med seboj podobne, ne glede na to ali je to pes, riba, ptič ali mačka. Značilno je tudi, da imajo vse človeški obraz. Počasi pa se ta lastnost izgubi, otrok začne risati detajle in živali dobijo na svojih glavah ušesa, rogove, rilce...

Enako se dogaja z rastlinami. Drevesa so v začetku le prekržane črte, ščasoma pa se otrok nauči narisati deblo iz katerega štrlijo veje.

Okoli sebe pa otrok zaznava tudi predmete in seveda jih zna po svoje narisati. Otroku je pri risanju mize pomembno le, da ima ploščo in noge, ne glede na to, če štrlijo na vse strani. Ko riše hišo je najvažnejše, da ima streho in okna, tudi, če je iz vseh strani enaka. Buldožerju pogosto nariše enake roke kot sebi in risbo pojasni s tem, da stroj prijema zemljo. Predšolski otrok na ta način v risbi izraža svoja občutja do okolja.

Slika 15: Košara s sadjem

(Foto: Špela Malovič, 2012)

2.3.1.3. Moja družina

Otroci zelo radi rišejo svojo družino. Pri taki risbi pogosto psihologi ugotavljajo vlogo posameznega člana v družini in medsebojne odnose. Veliko pove tudi to, kako je upodobil samega sebe. S tem, kako je narisal določenega člana družine, bo »povedal«, kaj do njega čuti. Če bo oče v njegovi risbi majhen in nekje v kotu lista, vsi ostali pa veliki in v ospredju, bi to lahko pomenilo, da ga pogreša ali pa se ga boji.

Slika 16: Žabja družina

2.3.1.4. Sonček, hiša in drevo

Otroci največkrat in zelo radi rišejo ljudi, hiše, sonce in drevesa. Pomirjeni ste lahko, če bosta sonce in človek enake barve in je malček obema narisal oči in usta. To pomeni, da je otrok duševno zdrav in živi v normalnih družinskih razmerah. Kadar pa bo imelo sonce na otrokovi risbi oči, človek pa ne, je to lahko znamenje, da se v otrokovi družini dogaja nekaj neprijetnega.

Strokovnjaki menijo, da je pomemben tudi položaj določenega lika na papirju. Če je, na primer, sonce na levi strani, potem sije tudi v sedanjem otrokovem življenju; otroci, ki imajo težave in se ne počutijo varno, pa narišejo sonce na desni strani lista.

Hiša ponazarja človeka, z njeno podobo lahko izvemo, v kolikšni meri se počuti varno. Okna na hiši ponazarjajo njegov notranji, zunanji svet in njegovo odprtost. Pomembno je, ali so okna odprta, zaprta ali zamrežena.

Slika 17: Sonček, hiša in drevo

(Foto: Špela Malovič, 2012)

2.4. Barve v risbah-slikah

Na splošno avtorji, ki se ukvarjajo s preučevanjem otrokove risbe, navajajo, da se mlajši otroci pri uporabi barv ne ozirajo na njihovo realistično vrednost. S starostjo pa poteka razvoj uporabe barv v smeri večjega realizma. Ko postane risba pomembna z vidika reprezentacije, mlajši otroci običajno naključno izberejo eno barvo, s katero poskušajo narisati prepoznavne oblike in figure. Zanje je še vedno pomembno prikazovanje oblik in ne barv. Pri petletnikih pa postane uporaba barv bolj odvisna od teme risanja, zato je tendenca k vse večjemu upoštevanju pravila, da imajo barve določen pomen oz. predpostavno vrednost. Tako barve začnejo sodoločati pomen oblik in s tem dajejo podporo prostorskemu vidiku razporejanja različnih elementov v risbi.

Prof. dr. Ljubica Marjanovič Umek⁹, razvojna psihologinja, pravi, navajam: »Otroci barv realistično praviloma še ne uporabljajo vsaj do 5. leta, ker jim posnemanje realnosti ni ključnega pomena pri likovnem izražanju. Npr. sonce bodo narisali, četudi nimajo rumene barve, če so se odločili, da ga bodo imeli na risbi. Trava je lahko modra, ker jim je pomembno to, da se otroci igrajo na travi in "se imajo fino" in ne to, ali so barve "pravilne", ali je razporeditev v prostoru ustrezna in pravilna in ali so pravilna razmerja med liki (velikost, prikrivanja ...) itn.«

Iz otrokove risbe se lahko že zelo zgodaj razbere njegov značaj in posebnosti. Otroci, ki so negotovi in občutljivi, rišejo negotove, šibke linije. Za risanje največkrat uporabljajo navaden svinčnik ali barvice temnih barv. Temna ali celo črna barva lahko pomeni, da je malček žalosten, nemočen. Če otrok zelo pogosto ali celo vedno uporablja le temne barve, je velika verjetnost, da se mu dogaja nekaj neprijetnega.

Ravno obratno je pri temperamentnih otrocih. Ti mali odločneži rišejo z močnejšimi potezami, uporabljajo svetle in žive barve. Če otrok riše velike oblike, kaže, da je samozavesten. Majhne pa lahko povedo, da je skromen in mu primanjkuje samozavesti.

2.4.1. Razvojni vidik barv

Uporaba barve je v veliki meri odvisna od vsebine in otrokove zmožnosti predstavljanja. Mlajši otroci se ne ozirajo na realističnost barv, s starostjo pa realizem narašča. S pomočjo raziskav sta prišli Farmer in Golomb do naslednjih ugotovitev o uporabi barv pri različnih starostih:

- *3 leta*: otroci uporabljajo večinoma eno barvo, le 17% jih uporablja več kot dve barvi. Nobene od barv ne preferirajo, vse so enako uporabljane, razen črne.
- *4 leta*: 50% otrok uporablja več kot dve barvi, barvajo že s simbolnim pomenom (sonce je rumeno, trava je zelena).
- *5 let*: barve uporabljajo simbolno.
- *6 let*: pojavi se realistična uporaba barv (oči vedno rjave ali modre), najprej narišejo obris

⁹ Marjanovič Umek, L., Zupančič, M. (2004). Razvojna psihologija: Razvoj otroške risbe. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. (str. 394-406).

objekta, nato barvajo, lasje so vedno rjavi, črni alirumeni.

- Kasneje gre razvoj v smeri senčenja, barve razlikujejo glede na svetlost, modnost, počutje, odnos v družini, med prijatelji...

2.4.2. Diagnostični vidik barv¹⁰

Otrokove barvne slike so spontana projekcija njegove notranjosti na papir, zato imajo barve v otroških risbah veliko diagnostično vrednost. Poleg barv pa je potrebno upoštevati tudi vrednost črt, likov in prostorskih razsežnosti, v katerih otrok barve razporeja. Barve same namreč razodevajo predvsem otrokovo emocionalno življenje, medtem, ko črte in liki stopnjo, v kateri na otroka že vpliva njegov razum. Prostorske razsežnosti v risbah pa nam odkrivajo kako okolje vpliva na otrokov značaj.

2.4.2.1. Pomen barv

Tople barve (rumena, rdeča, oranžna)

Uporabljajo jih otroci, ki so spontani in pristrčno čustveni v prijateljskih odnosih z drugimi, se radi udeležujejo pri igrah in so čustveno zelo odvisni od drugih. Otroci, ki pogosteje uporabljajo tople barve, kot so: rdeča, oranžna in rumena, so navadno bolj spontani, emocionalni, družabni, iskreni in prijateljski. Lažje vzpostavljajo stike z drugimi otroki. Radi se igrajo v skupini in so močno odvisni od socialnega okolja. Ohranjanje naklonjenosti toplim barvam na kasnejših razvojnih stopnjah pojmujejo kot znak emocionalnosti in nemirnosti.

- **Rumena** nakazuje na otrokovo čustvenost in otroškost ter spontanost. Navadno so tej otroci srečni in se dobro razumejo med seboj. Rumena barva z leti v otrokovem izražanju vedno bolj daje prednost modri, ki je znak odraščanja. Ekspresivno vrednost dobi šele v kombinaciji z drugimi barvami. Otroci, ki je navadno ne uporabljajo, jo samo v periodah,

¹⁰ Šuštaršič, N., Butina, M., Zornik, K., de Gleria, B. in Skubin, I. (2004). Likovna teorija. Ljubljana: Debora.

ko so srečni. Rumena barva je psihološko najbolj vesela barva; saj kot barva sonca zavzema v vidnem spektru tudi največji obseg« (Trstenjak, 1991, str. 273). Kovačeva pravi, da je »za rumeno barvo značilna izrazita intelektualnost. Običajno označuje znanstvenega duha, vendar pogosto nakazuje tudi umetniški talent in umetniško dejavnost« (Kovačev, 1997, str. 152). Navaja tudi, da izbira rumene barve nakazuje željo po osvoboditvi, upanje in iskanje sreče, vendar implicira tudi nekakšen večji ali manjši konflikt, ki ga subjekt želi rešiti. Otroci, ki veliko uporabljajo rumeno, so pogosto občutljivi in otročji. Večinoma so zadovoljni in vzpostavljajo dobre odnose z vrstniki. Tisti otroci, ki sicer ne rišejo z rumeno, jo uporabljajo predvsem tedaj, ko so srečni. Izključna uporaba rumene je relativno redka.

- **Rdeča** razodeva dobre odnose z otroki in odraslimi. Če pa je poudarek na rdeči pretiran, pomeni to tudi pretirano afektivno ali celo napadalno naravo. Alschuler in Hattawick sta mnenja, da pri otrocih, kjer prevladujejo motivi rdečega ognja, so pogoste inklinacije k masturbaciji. Rdeča barva je bila »prva barva, ki jo je človek poimenoval. Zato je izraz »rdeča« najstarejša barvna oznaka v vseh jezikih sveta. Čista rdeča, ki ne vsebuje nobenih rumenih ali modrih primesi, je močna in vplivna barva in je precej priljubljena med ženskami in moškimi« (Kovačev, 1997, str. 37). Je barva krvi in ognja. Barva vitalnosti in aktivnosti, tako telesne kot tudi duševne (Trstenjak, 1991). Trstenjak še dodaja, da »vzbuja občutek nemira, strah, prizadevnost in voljo po premagovanju ovir« (Trstenjak, 1978, str. 141).»Rdeča je najnasilnejša med vsemi barvami, saj posameznika dobesedno sili k aktivnosti. Ljudje, ki občutijo posebno naklonjenost do rdeče barve, so navadno pogumni in odločni, pogosto pa tudi maščevalni. Pomensko implicira strast, nagon, vztrajnost, drznost in druge lastnosti, ki vodijo v veselje do življenja in avanturizem« (Kovačev, 1997, str. 144).»Pretirano poudarjanje rdeče barve je lahko tudi izraz pretirane emocionalnosti, agresivnosti ter nekaterih drugih doživljajskih in vedenjskih odklonov« (Kovačev, 1997, str. 202).

Slika 18: Liki

(Foto: Eva Veselič, 2012)

- **Oranžna:** otroci, ki jo pogosto uporabljajo, se z lahkoto prilagajajo okolju. Posamezniki so plahega značaja in čustveno neodporni. Kovačeva razlaga, da je »najljubša barva otrok, ki se z lahkoto prilagajajo okolju. Ta lastnost jo pomensko približuje rdeči. Toda oranžna je v nasprotju z močno in včasih nekoliko nasilno rdečo precej blažja. Njena pogosta uporaba razkriva plašnost in pomanjkanje čustvene odpornosti«(Kovačev,1997, str.204).

Hladne barve (zelena, modra, rjava in črna)

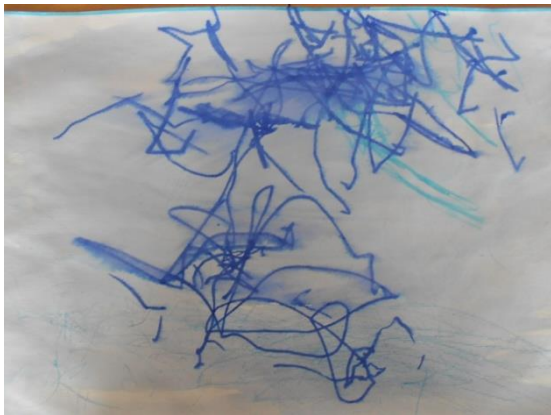
Razodevajo zelo nadzorovano obnašanje otroka, ki se ne vsiljuje drugim. Taki otroci se radi igrajo sami, se ravnaajo po lastnih mislih in so pretežno razumskih zanimanj, nekateri pa so že napadalni in maščevalni. Splošno je značilno omejevanje in tlačenje otrokovih spontanih čustvenih vzgibov – to se dogaja pri otrocih, ki so rasli v zelo nadzorovanem okolju. Otroci, ki so v svojem okolju zadovoljni, redko poudarjajo hladne barve. Otroci, ki pri risanju uporabljajo predvsem hladne barve, kot so: zelena, modra, rjava in črna, so zelo zadržani. Igrajo se sami in se ne vsiljujejo drugim. Svoje reakcije dobro nadzorujejo. So precej samosvoji in naklonjeni razumskemu reševanju problemov. Včasih so tudi agresivni in maščevalni (Kovačev, 1997).

Za take otroke je na splošno značilno omejevanje in tlačenje njihovih spontanih čustvenih vzgibov. Navadno srečujemo take otroške posebnosti pri otrocih, ki so rasli v pretirano nadzorovanem okolju, kjer so njihove čustvene vzgibe stalno nadzirali. Poudarek na hladne barve redko srečamo pri otrocih, ki se čutijo zadovoljne v svojem okolju (Trstenjak, 1978).

- **Zelena** je izraz pomanjkanja spontanosti in iskrenosti v čustvenih odzivih. Otroci, ki dajejo prednost zeleni so zelo zadržani, vendar zadovoljni sami s seboj in zaupajo vase ter se radi pokoravajo. Zelo so disciplinirani in se ne vrivajo v ospredje, zato jih v skupini zlahka prezremo. Ravnaajo po idejah in principih, zato jih čustva ne premagujejo. Zelena je tudi znak čustvenega zatajevanja in mešana z rjavo znak nagnjenja k umazaniji. Otroci, ki uporabljajo pretežno zeleno barvo, so zadržani in samozadostni. Navadno trdno zaupajo vase in so precej samovšečni, toda so zelo disciplinirani. Prav zaradi te lastnosti so precej priljubljeni med vrstniki in odraslimi. Pogosto se izgubljajo v povprečju in ne silijo v ospredje (Kovačev, 1997).
- **Modra:** risbe otrok od 2. do 4. leta, kjer prevladuje, kažejo razvojni prehod med čustveno impulzivnimi reakcijami in kontroliranim vedenjem. Razlikujemo dve skupini nadzorovanega obnašanja, ki želita biti skladu z zahtevami okolja: prva, ki zahteve v dnu zavrača in druga, ki jih v celoti sprejema. Otroci iz prve skupine navadno izvirajo iz okolja z visoko etično ravno – so osamljeni, malo govorijo, se igrajo sami, imajo malo

prijateljev in se vedejo nadzorstveno. Druga skupina pa ima dobre odnose z drugimi otroki, manj materialnih interesov in je gostobesedna ter vljudna do drugih. Otroci, ki uporabljajo modro barvo samo za like in črte, soprilagoditvenega značaja. V splošnem pa je raba modre barve odraz konflikta pri otroku v predšolski dobi: rad bi bil otrok in hkrati odrasel. Tak konflikt se pogosto kaže, ko dobi otrok mlajšega brata ali sestro. Želja ostati otrok se izraža tudi v mešanju modre z rumeno. Če prevladuje slednja, je želja ostati otrok močnejša, več modre pa pomeni večjo željo po odraslosti. Uporaba modre barve na otroških risbah lahko povzročijo različni dejavniki. Povečevanje njenega deleža je lahko indikator otrokovega dozorevanja, pa tudi restriktivnih vplivov okolja. Trstenjak (1978) poudarja, da je lahko prevladovanje modre na risbah otrok med drugim in četrtem letom rezultat njihovega zorenja. Pomenilo naj bi postopno nadomeščanje impulzivnih reakcij s kontroliranim vedenjem. Ta razvojna zakonitost je razvidna predvsem iz povečevanja deleža modre na račun rumene. Izrazite uporabnike modre barve lahko razdelimo v dve kategoriji. V prvo spadajo otroci, ki se sicer prilagajajo zahtevam okolja, vendar jih to odbija. Navadno izvirajo iz družin z velikimi zahtevami in visokimi etičnimi standardi. Največkrat so osamljeni, molčeči, zadržani in imajo malo prijateljev. To zakonitost pogosto opazimo celo pri nekaterih odraslih, ki pri risanju upodabljajo prekomerne količine modre. V drugo kategorijo umeščamo zgovorne otroke, ki imajo dobre odnose s svojim okoljem in kažejo močne materialne interese (Kovačev, 1997).

Slika 19: Snežinke

(Foto: Špela Malovič, 2012)

- **Vijolična** barva pomeni zabrisovanja preteklosti, torej kesanja, obžalovanja, preklica in pokore (Trstenjak, 1991). »Vijolična se na otroških risbah redko pojavlja. Največkrat je v kombinaciji z rumeno. Morda je glavni razlog za njeno redkost v tem, da je tudi v naravi ni veliko. Poleg tega je otroci tudi sicer ne vidijo pogosto« (Kovačev, 1997, str. 204).
- **Rjava** barva simbolično nakazuje nagnjenje k umazaniji. Prevladuje v risbah otrok, ki se čutijo prikrajšani v želji po stiku z zemljo, saj so zrasli v okolju s pretiranimi higienskimi zahtevami.
- **Črna**: pretežna uporaba pomeni pomanjkanje čustev. To izvira iz strahu, ki je posledica napačne vzgoje ali neugodja, za otroka nepremagljivega življenjskega stanja. Otroci zavirajo svoja čustva in boječnost, so kritični in realistično usmerjeni ter imajo intelektualne interese. Navadno tudi tej otroci izhajajo iz okolja z višjo etično in socialno ravni. Nekateri so samotarji in se igrajo sami, utegnejo tudi biti napadalni, saj branijo svoje delo in svoj položaj. Večina teh otrok uporablja največ le črte in like, če kdaj uporabijo tudi ploskovne barve pa pomeni, da so v čustveni stiski. Črna barva pomeni fizikalno temo, fiziološko počitek, pavzo, psihološko pa žalost, potrtošt« (Trstenjak, 1991, str. 275). Pomeni tudi odsotnost svetlobe, zato jo lahko pojmuje tudi kot negacijo barve. Črna ima teoretično vrednost barve, saj se nanjo navezuje simbolika, ki je drugim barvam ne moremo pripisati. Spontano jo asociiramo s temo in umazanijo. Povezujemo jo predvsem z negativnimi lastnostmi. Kadar se druge barve pojavljajo v kombinaciji z njo, se namreč pomenske implikacije sprevržejo v njeno nasprotje. Pretirana uporaba črne in odsotnost živih barv sta pogosto indikator otrokove čustvene siromašnosti, ki je lahko posledica privzgojenega strahu ali neugodnih življenjskih razmer, ki jih ne more preseči.
Zato se nagiba k potlačevanju negativnih občutij in strahu. Poleg tega je kritičen, realističen in usmerjen k intelektualnim dosežkom. Tak otrok se najraje igra sam, brani svoj položaj in včasih postane tudi agresiven (Kovačev, 1997).

Slika 20: Moja družina

(Foto: Eva Veselič, 2012)

Druge barve

- **Bela barva** je fizikalno svetla, fiziološko »nič«. Psihološko pa je čista, jasna, hkrati že hladna oddaljena« (Trstenjak, 1991, str. 275). Kovačeva navaja, da sploh ni barva, ampak pomeni mnogo več, saj se skozi prizmo brezbarvna svetloba razbije v celotni barvni spekter. Je pretežno nevtralna barva. Osebe, ki so ji naklonjene so navadno bolj svobodnega duha, vendar so tudi pedantne, natančne in previdne. So iskrene, razumevajoče in poštene, toda pogosto se nagibajo k pretirani kritičnosti. Pri otrocih je naklonjenost beli barvi največkrat izraz njihove slabe integriranosti v okolje in svojevrstne izolacije. Zato si pogosto izmišljajo družabnike pri igri in poskušajo s konstruiranjem imaginarnega sveta ubežati svoji osamljenosti (Kovačev, 1997).
- **Siva barava:** Kovačeva pravi, da je siva barva »najmanj izrazita med vsemi barvami. Je mračna in motna barva, v kateri je popolnost bele že zamazana, moč črne pa oslABLJENA. Zato jo povezujemo z mračnimi občutki, skrbjo in dolgočasjem« (Kovačev, 1997, str. 109). Je barva negotovosti, nevtralnosti. Človek jo izbira tudi zaradi utrujenosti ali

zadržanosti. Njeno zavračanje je lahko izraz njegovega strahu pred dolgočasjem ali pred odpovedjo lastnim ciljem. Otroci do devetega ali desetega leta zavračajo sivo barvo in po sedemnajstem se njena priljubljenost ponovno zmanjša (Kovačev,1997).

Slika 21: Na sprehodu

(Foto: Špela Malovič, 2012)

Kombiniranje barv

Če otrok rad prevleče barve drugo na drugo, izraža željo po prikritju svojih sponatnih čustev pred okolico. Prav prekrite barve so simbol za prikrita in potlačena čustva.

Togi in neprilagodljivi otroci rišejo barve in like tako, da se ne stikajo, niti prelivajo.

Tisti, ki radi mešajo barve, so navadno bolj prožni in čustveno gnetljivi. Ko pa otroci barve pretirano in neurejeno mešajo, s tem kažejo čustveno in razvojno inferiornost, ker nimajo še prav razvitega čuta za razlike med barvami. Dejansko je to izražanje neke zanemarjenosti.

2.4.2.2.Barve v povezavi z liki in črtami

Svojo polno ekspresivno vrednost dobi barva šele pri ocenjevanju skupaj z liki in črtami. Ko govorimo o diagnostični vrednosti otroških risb, moramo ob različnih barvah, ki jih uporabljajo, prav tako upoštevati diagnostično vrednost črt, likov in prostorskih razsežnosti, v katerih razporejajo barve. Same barve razodevajo predvsem otrokovo emocionalno življenje. Črte in liki razodevajo smer in stopnjo samonadzorstva, to se pravi stopnjo, v kateri vpliva na otroka tudi že njegov razum. Prostorske razsežnosti v slikah razgrinjajo vpliv okolja na otrokov značajPovzeto po Trstenjak.¹¹

Barve, oblikovane v krogih ali zaokroženih likih, na splošno pomenijo nežno in milo čustvenost, dolgi in zlasti navpični liki pa izražajo napadalno naravo otroka. Oblike in črte razodevajo osebnostno energijo ter smer in stopnjo samonadzorstva.

- **Ravne črte** kažejo na samostojnost otroka, izstopanje iz okolice, podjetnost in realistično usmerjenost ter tudi napadalnost.
- **Navpične črte** so značilne za dečke, saj razkrivajo neodvisen značaj, aktivnost in racionalnost. Ti dve se uveljavljata v vsaki situaciji. Navpične črte so tudi izraz zrelosti.
- **Navpični liki:** rišejo jih otroci, ki nasprotujejo lastnim nagnjenjem ali imajo odpor proti tekmeču. To se pogosto zgodi, ko dobi otrok mlajšega brata ali sestro. Če sonavpične črte presekane z vodoravnimi, je to nasprotovanje (posebno z drugim spolom) očitnejše.
- **Navpični liki prečrtani z vodoravnimi** izražajo težnjo po umazaniji, ki se pojavlja pri otrocih iz družin z velikimi vzgojnimi zahtevami. Če so med navpičnimi potezami tudi umazane upognjene črte, je to izraz odpora proti ženskemu značaju in želja po moškosti.
- **Upognjeni liki:** prevlada upognjenih likov pomeni močno čustveno odvisnost od drugih in potrebo po rednih potrdilih odraslih.
- **Okrogli liki** pomenijo otrokovo skromnost in njegovo nezaupljivost ter plahost. Okroglaste oblike razodevajo ženski značaj, otroci so v ravnanjih neodločni. Te poteze

¹¹ Trstenjak Anton (1996): Psihologija barv. Ljubljana : Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno.

prevladujejo v risbah deklic, ustrezajo infantilnemu značaju.

- **Neurejene poteze** so sinonim za neurejen, razburljiv in tudi anarhičen značaj, cik-cak poteze pa kažejo na nezanesljiv značaj. Ostri koti pri likih pa razodevajo trdoto in nasilnost.

2.5. Razporeditev na risalni površini

Risanje prek roba pomeni brezobzirnost do želja, prepovedi in navodil drugih.

Razstezanje risbe po vsej površini papirja predstavlja pomanjkanje samonadzorstva in odvisnosti od odraslih, močno zaupanje vase in nagnjenje k trmoglavosti ter potrebo po uveljavljanju samega sebe.

Slika 22

(Foto: I)

Zožitev površine risalnega prostora pomeni, da so ti otroci, ki zožijo risbo na majhno, osamljeno površino papirja, skromni in plahi ter zatirajo svoje želje po samouveljavljanju.

Sorazmerno izrabljen prostor na papirju kaže na otroke z urejenim, uravnoveženim in prikupnim značajem.

Risanje ob zgornjem robu papirja izdaja otrokovo razmeroma veliko postavo, kot tudi njegov nivo aspiracije. Tudi po rasti majhni otroci rišejo tako in s tem izražajo željo po višji rasti.

Začetek risanja na dnu papirja je redek, če pa se pojavi, pomeni otrokovo trdnost in zanesljivost njegovega značaja.

Spreminjanje in ponovno popravljanje risbe z veliko skrbjo kaže na močno čustven značaj otroka. Izraža lahko tudi visoko raven samonadzorstva in hkrati plah, vesten, skromen ter discipliniran značaj. Nasprotno so otroci, ki svojih risb ne popravljajo in izpopolnjujejo, preveč zaupljivi vase in domišljavi.

Slika 23: Liki

(Foto: Špela Malovič, 2012)

3. RISBA V PSIHODIAGNOSTIKI

Strokovno mnenje gospe Marjanovič Umek¹²: »Otroške risbe se v psihologiji ne uporabljajo (tudi ne pri starejših otrocih) kot samostojna tehnika za ocenjevanje otrokovih intelektualnih zmožnosti ali čustvenih značilnosti. V otroških risbah je preveč naključij in učinkov trenutnega čustvenega stanja ali informacij iz okolja, da bi smeli sklepati, da npr. relativno "veliko rdeče barve" na otrokovi risbi pomeni npr. jezo; ali različno velikonarisani družinski člani tudi otrokovo percepcijo pomena posameznih figur. Tozadevne interpretacije bi bile čista špekulacija. V klinično diagnostične namene se uporablja posamezne standardizirane preizkuse risanja (npr. risanje družine, risanje drevesa), ki pa potekajo po standardnih navodilih in postopku in zahtevajo na koncu strokovno (psihološko) interpretacijo.«

Strokovnjaki uporabljajo otroško risbo kot eno izmed pomožnih sredstev pri ugotavljanju njegovega razvoja, njegovih konfliktov in težav. Z risbo pogosto izrazi tisto, česar z besedami ne zna ali ne more. V takih primerih ima torej risba diagnostični in terapevtski pomen. Pravijo tudi, da otrok ničesar ne nariše naključno in vse, kar ustvari, ima nek pomen. Lahko rečemo, da otrokova risba nikoli ne laže. Otrok jo dojema tako, kot čuti – kaj pa odrasli? Največkrat ne razumejo skritega pomena male umetnine.

Risbo kot diagnostično sredstvo uporabljajo klinični psihologi, ki delajo z otroki. Da je risba lahko diagnostično sredstvo, je pomembno v kakšni situaciji in s kakšnimi navodili se jo je otrok lotil. Odrasli lahko otroku zlahka sugerirajo, kaj na narišejo in to verjetno pogosto tudi počnemo. Vse kar se pojavlja na risbi tudi ni specifično. Pomeni, da lahko odraža ali psihične ali nevrolško razvojne težave ali pa le trenutno čustveno stanje. Pri interpretaciji je pomembno vzeti v obzir otroka v celoti in upoštevati ne samo risbo, temveč njegovo funkcioniranje v celoti, v vseh socialnih situacijah.

Risba nastane kot product podzavesti, navaja Freud. V podzavesti so skrite, potlačene težnje, ki lahko ob ugodnih okoliščinah (ko doživljajo določene spremembe) pridejo ponovno do izraza. pojavljajo se kot projekcija, v obliki nehotnih risb, v sanjah, v obliki nekaterih simbolov ali kako

¹²Marjanovič Umek L. in Zupančič M. *Razvojna psihologija: Izbrane teme*. Ljubljana: Oddelek za psihologijo FF. (str. 86 – 108).

drugače. Tisto kar se pojavlja na slikah, je produkt potlačenih teženj, vendar jih je potrebno simbolično obravnavati, interpretirati. Zelo pogosto je simbol podoben resničnemu predmetu ali dogajanju že s svojo podobo, izrazom. Risba pa izraža neposredno tudi otrokove želje in potrebe.

Psihologinja Nataša Ličina iz Centra za socialno delo Ptuj nam je povedala, da otroško risbo uporablja za diagnostične namene, vendar gre za psihološko metodo vodenega risanja. Otrok riše po navodilih, voden s strani psihologa. Po končanem risanju pa risbo s svojimi besedami opiše.

Marca 2012 smo opravili intervju s kliničnim psihologom mag. Bojanom Šinkom. Povedal nam je, da se je za študij psihologije odločil, ker ga je to področje zelo zanimalo in mu je predstavljalo vir raziskovanja človeške duše. Ta poklic opravlja že od leta 1973 in se v glavnem ukvarja s psihodiagnostiko otrok in mladine. Meni, da nam risba otrok veliko pove in je potrebna za njihov razvoj. Risba veliko pove o čustvenem dogajanju otroka, o njegovih stiskah, zlorabah in trpinčenju. Ukvarja se z otroki, ki pri treh letih pridejo na sistematski pregled. Takrat narišejo risbo in jo opišejo.

Naslednja skupina otrok, ki prihaja k njemu so otroci, ki imajo težave na čustvenem ali duševnem področju ali imajo težave z vrstniki. Otroci najraje narišejo svojo družino, vtis o šoli ali vrtcu in podobno. Pri tem uporabljajo različne barve. Značilno je, da otroci, ki imajo kakršnekoli težave, pri risanju najpogosteje uporabljajo hladne barve (zelena, modra, siva, črna), medtem ko zadovoljni otroci največkrat uporabljajo rumeno in rdečo barvo oz. kombinacije toplih barv.

Risba otroka je odvisna tudi od trenutnega počutja otroka. Če se ne počuti dobro ali mu je nelagodno ali ni ustreznik pripomočkov za risanje, velikokrat otrok tudi ne bo risal in sodeloval.

Nadalje pravi, da mu služi risba le kot pomožno sredstvo pri diagnostiki, saj je vedno potreben razgovor z otrokom in tudi starši, da se razišče nek problem, odpravi težava.

Določen motiv lahko otrok riše večkrat, saj se potem lahko spremljajo spremembe na začetku diagnosticiranja in po svetovanju.

4.EMPIRIČNI DEL

4.1.Razlaga risb

Risbe so risali otroci različnih starostnih skupin. To so otroci od 18 mesecev do 14 let.

Pri risanju so sodelovali otroci iz vrtca Ptuj - enota Marjetica in učenci 1. , 2. , 4., 6. in 8. razreda OŠ Ljudski vrt Ptuj.

Vse nastale risbe lahko razdeliva v dve kategoriji:

1. skupina so risbe, kjer so otroci risali po navodilu – določen motiv (svojo družino, dom, naravo),
2. skupina pa so risbe, kjer motiv ni bil določen.

Za analizo sva izbrale le nekaj risb iz določene starostne skupine. Imena otrok so izmišljena, zaradi varovanja podatkov.

4.2. Analiza risb

4.2.1. Risba 1

Ime in starost otroka: Maja, 18 mesecev

Naslov risbe: Medved

(Foto: Špela Malovič, 2012)

Risba sodi v fazo čečkanja, kar dokazujejo črte različnih oblik, ki so med seboj prepletene. Iz risbe ni razvidno, kaj prikazuje, to spoznamo šele takrat, ko otroka vprašamo kaj je narisal. Otrok je dal risbi ime Medved, kar pomeni, da je deklica narisala medveda. To je razvidno iz rjavih črt, ki so zaokrožene in predstavljajo trup živali.

Prevladuje rjava barva, ker je medved vedno predstavljen v rjavi barvi. Dodala je zeleno barvo, kar pomeni, da deklica zaupa vase.

Za to starost je značilno, da otrok razume kar nariše. Nekateri znajo to opisati z besedami.

Sorazmerno izrabljen prostor na papirju kaže na otroka z urejenim, uravnoveženim in prikupnim značajem.

4.2.2. Risba 2

Ime in starost otroka: Jure, 2,5 let

Naslov risbe: Medved

(Foto: Špela Malovič, 2012)

Deček je nekje na prehodu med stopnjo ččkkanja in simbolno stopnjo risanja. To dokazuje dejstvo, da so uporabljene različne, predvsem krožne črte. Glava je izrazita, večja od trupa, na glavi so vidne oči in usta. Ušesa so narisana ena čez drugo, saj še ne zmore narisati delnega prekrivanja.

Risal je s črno barvo, kar nakazuje, da mu žival predstavlja nekaj groznega, divjega, velikega, hkrati pa je to strašnost omilil z usti, ki so rahlo raztegnjena v nasmeh.

Risalne površine ni izrabil v celoti, ampak jo jeki zožil na majhno, osamljeno površino papirja. To nakazuje na dečkovo skromnost in plahost ter zatiranje svoje želje po samouveljavljanju.

4.2.3. Risba 3

Ime in starost otroka: Miha, 4 leta

Naslov risbe: Jaz

(Foto: Eva Veselič, 2012)

Miha je na stopnji intelektualnega realizma, saj otroci praviloma rišejo tisto, kar o osebah in

predmetih vedo. Sebe je postavil v središče risalne površine. Okrog sebe je narisal pikapolonico, sonce in rože, kar pomeni, da ima rad naravo. Na sebi je izpostavil zobe, kar pomeni skrb za določen del telesa. Določene predmete na risbi je predstavil zgolj s črto (npr. trava, roke, noge, lasje). Sorazmerno izrabljen prostor na papirju kaže na otroka z urejenim, uravnoteženim in prikupnim značajem.

Prevladujoče oranžno ozadje nakazuje, da se z lahkoto prilagaja okolju. Posamezniki so plahega značaja in čustveno neodporni.

4.2.4. Risba 4

Ime in starost otroka: Nik, 6 let

Naslov risbe: Moja muca

(Foto: Eva Veselič, 2012)

Za otroke Nikove starosti je značilno, da rišejo risbe, kjer so predmeti vedno bolj podobni resničnim stvarim. Nik je narisal svojo muco in jo postavil v središče risbe. To pomeni, da veliko časa preživi s svojo muco. Velikost živali ni preilagojena resnični velikosti, saj sega do sonca in oblakov.

Razstezanje risbe po vsej površini papirja predstavlja pomanjkanje samonadzorstva in odvisnosti od odraslih, močno zaupanje vase in nagnjenje k trmoglavosti ter potrebo po uveljavljanju samega sebe.

Za dečka te starosti je nenavadno, da je uporabil rdečo barvo za ozadje. Rdeča razodeva dobre odnose z otroki in odraslimi. Če pa je poudarek na rdeči pretiran, pomeni to tudi pretirano afektivno ali celo napadalno naravo. Čista rdeča, ki ne vsebuje nobenih rumenih ali modrih primesi, je močna in vplivna barva in je precej priljubljena med ženskami in moškimi.

4.2.5. Risba 5

Ime in starost otroka: Brina, 7 let

Naslov risbe: Pomlad

(Foto: Špela Malovič, 2012)

Brinina risba spada med realistične risbe in je primer rentgenskega slikanja. Brinin motiv nakazuje priljubljenost cvetlic, narave, živali.

Rentgensko otrok riše, kadar nariše stvari, ki v realnosti niso vidne. Otrok v tej fazi ve, kaj si želi narisati. Brina je narisala korenine rož, ki v realnosti niso vidne. Ve, da rože imajo korenine, zato so tudi del njene risbe. Risba vsebuje realistične elemente (ptice, metulje) in tudi barve so dokaj realistične (izstopajo modre ptice in krila). Razporeditev je enakomerna, risba ima tri dimenzije: zemljo s koreninami, nadzemne dele rastlin in leteče živali v zraku s soncem. Risba deluje toplo, prevladujejo realistične barve, med rožicami živo rdeča, med živalmi pa živo modra.

Rdeča pomeni dobre odnose z otroki in odraslimi, modra pa predstavlja prilagodljivost otroka na vse življenske situacije.

4.2.6. Risba 6

Ime in starost otroka: Vita , 9 let

Naslov risbe: Jaz pred hišo

(Foto: Eva Veselič, 2012)

Vitina risba spada v skupino realistične stopnje, kar je razvidno s primerjavo velikosti človeka s hišo in vrati. Deklica je tako velika, da lahko stopi skozi garažna in vhodna vrata. hiša ima veliko podrobnosti kot so: ročajji na vratih, žebliji na ograji, muca na ograji in okenske police v hiši. Ni prevladujoče barve. vse barve so takšne kot so v resnici, tudi razporeditev na risalni površini je enakomerna

Ta risba je značilna za obdobje otrok Vitine starosti in je v obdobju poznega otroštva, torej med devetim in enajstim letom. V tej fazi otroci rišejo predmete in figure tako, da se po videzu, velikosti in sorazmerju skladajo z resničnimi. Zmožni so prikazati tretjo dimenzijo in s tem globino, risbo narišejo z določene perspektive in vanjo vključijo dinamiko.

4.2.7. Risba 7

Ime in starost otroka: Anej, 10 let

Naslov risbe: Pošast in okostnjak

(Foto: Eva Veselič, 2012)

To risbo je narisal Anej in izraža njegov odnos do nadnaravnih in nevsakdanjih stvari. narisal je okostnjaka in pošast, oba je tudi označil. Okostnjak je manjši, rdeče barve v desnem kotu, kar nakazuje na prihodnost in živahnost. Pošast je večja, modre barve in v središču risbe, kar pomeni, da bi rad bil otrok in hkrati odrasel.

Tak konflikt se pogosto kaže, ko dobi otrok mlajšega brata ali sestro. Uporaba modre barve na otroških risbah lahko povzročijo različni dejavniki. Povečevanje njenega deleža je lahko pokazatelj otrokovega dozorevanja, pa tudi vplivov okolja na otroka.

4.2.8. Risba 8

Ime in starost otroka: Toni, 12 let

Naslov risbe: Rasposajeni liki

(Foto: Eva Veselič, 2012)

Toni je naslikal risbo z liki, z različno barvno kombinacijo. Liki so razporejeni po sredini, zunanji so pobarvani s hladnimi barvami, osrednji liki-sredina pa s toplimi barvami.

Večina likov je oglatih-trikotnih, kar nakazuje na otroka, ki nasprotuje lastnim nagnjenjem ali ima

odpor proti tekmeču. To se pogosto zgodi, ko dobi otrok mlajšega brata ali sestro.

Čik-cak poteze kažejo na nezanesljiv značaj. Ostri koti pri likih pa razodevajo trdoto in velikokrat tudi nasilnost.

Toni je kombiniral več toplih in hladnih barv.

Če otrok rad prevleče barve drugo na drugo, izraža željo po prikritju svojih spontanosti čustev pred okolico. Tisti, ki radi mešajo barve, so navadno bolj prožni in čustveno dovzetni za stvari okrog sebe.

4.2.9. Risba 9

Ime in starost otroka: Mia, 13 let

Naslov risbe: Travnik

(Foto: Špela Malovič, 2012)

Na risbi je prikazanih več dimenzij. Rože so zasenčene. Uporabljeni sta pretežno oranžna in rumena barva. Rumena nakazuje na dekličino čustvenost in otroškost ter spontanost. Navadno so ti otroci srečni in se dobro razumejo med seboj. Rumena barva je psihološko najbolj vesela barva;

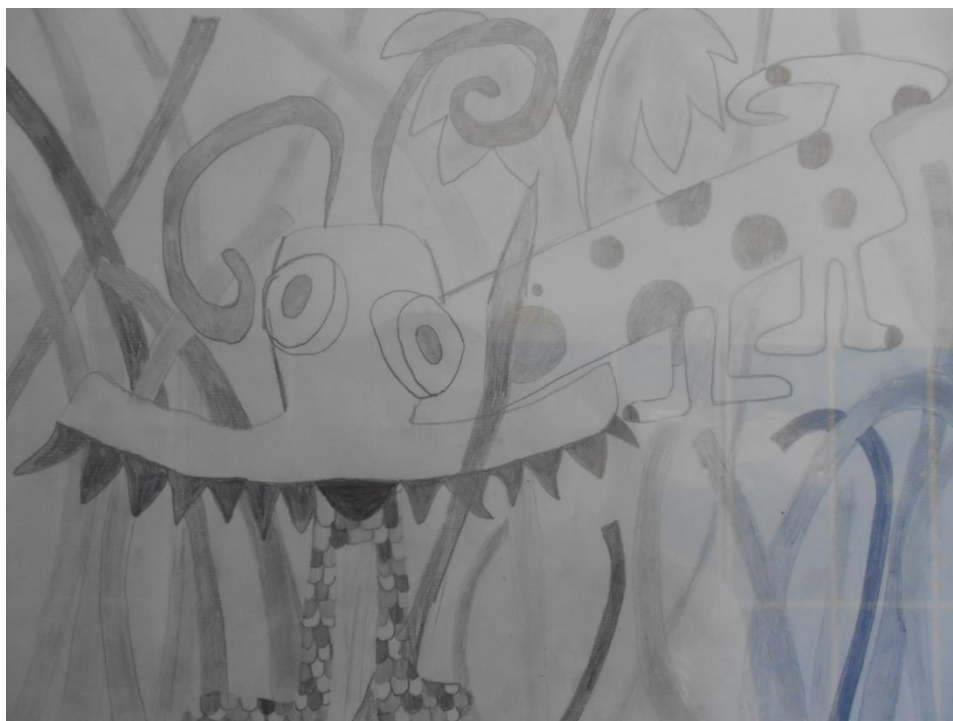
saj kot barva sonca zavzema v vidnem spektru tudi največji obseg. Oranžna barva pa nakazuje na prilagodljivost. Njena pogosta uporaba razkriva plašnost in pomanjkanje čustvene odpornosti. Rože so nevsakdanjih oblik.

Mia ima rada naravo, hrepeni po cetočem travniku in rožah posebnih oblik.

4.2.10. Risba 10

Ime in starost otroka: Val, 14 let

Naslov risbe: Nenavadno

(Foto: Eva Veselič, 2012)

Štirinajstletni Val je svojo črno-belo mosjtrovino poimenoval Nenavadno, saj risba sodi med abstraktne risbe, ki prikazujejo nekaj nerealnega, abstraktnega. Risal je s svinčnikom, ki pušča sivo sled, v spodnjem desnem delu risbe je uporabil odtenek temno modre barve. Osrednji nenavadni osebek je v središču risalne površine. Ima oči, noge, rep in se skriva med travo.

Večina črt je navpičnih, kar je značilno za dečke, saj razkrivajo neodvisen značaj, aktivnost in racionalnost. Navpične črte so tudi izraz zrelosti.

Vito je izba sivo barvo, ki jo povezujemo z mračnimi občutki, skrbjo in dolgočasjem. Je barva negotovosti, nevtralnosti. Človek jo izbira tudi zaradi utrujenosti ali zadržanosti.

4.3. Razlaga anketnega vprašalnika

Anketni vprašalnik je vseboval osem vprašanj. S pomočjo prvega vprašanja smo ugotavljali spol anketirancev in kateri razred obiskujejo. Nato je sledilo vprašanje o odnosu do risanja. Sledila so vprašanja o najljubši barvi, risalnih pripomočkih in temah risanja. Vprašanje o pogostnosti risanja bi naj dalo podatke o tem, kolikokrat na teden učenci rišejo. Zadnji dve vprašanji sta bili odprtega tipa, saj smo z njima ugotavljali, ali učenci menijo, da se iz risb da kaj razbrati in kaj vje tisto, kaj bi nam risbe lahko povedale.

4.4. Analiza odgovorov iz ankete

V anketo so bili vključeni učenci 4.r., 6.r, in 8. razreda. Skupaj je bilo anketiranih 205 otrok.

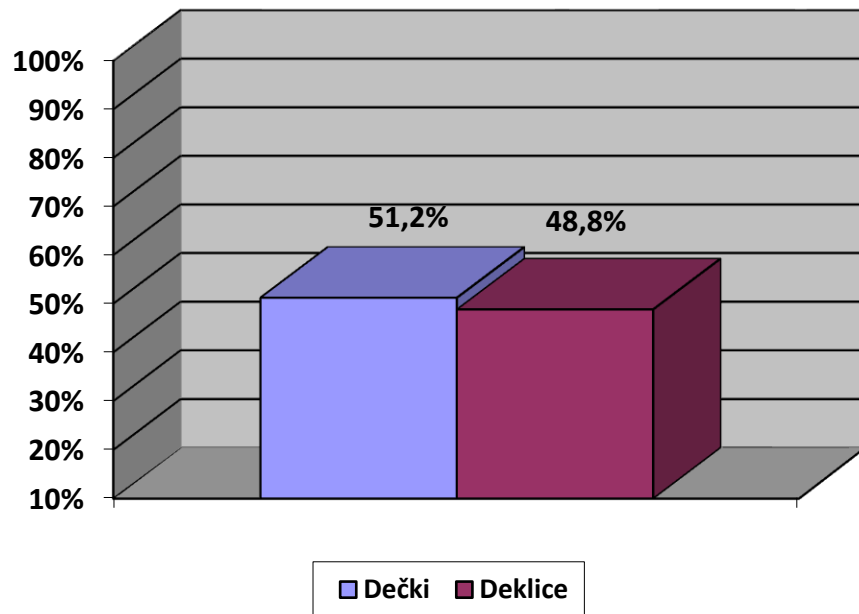
Analiza splošnega dela anketnega vprašalnika

1. Spol anketirancev

Tabela 1: Učenci po razredih glede na spol

RAZRED	ŠTEVILO	SPOL		SPOL	
		M	%	Ž	%
4. R	72	35	48,6	37	51,4
6. R	77	39	50,6	38	49,4
8. R	56	31	55,4	25	44,6
SKUPAJ	205	105	51,2	100	48,8

Graf 1: Spol anketirancev

Med anketiranimi je bilo več dečkov kot deklic. Dečkov je bilo 51 %, deklic pa 49 %.

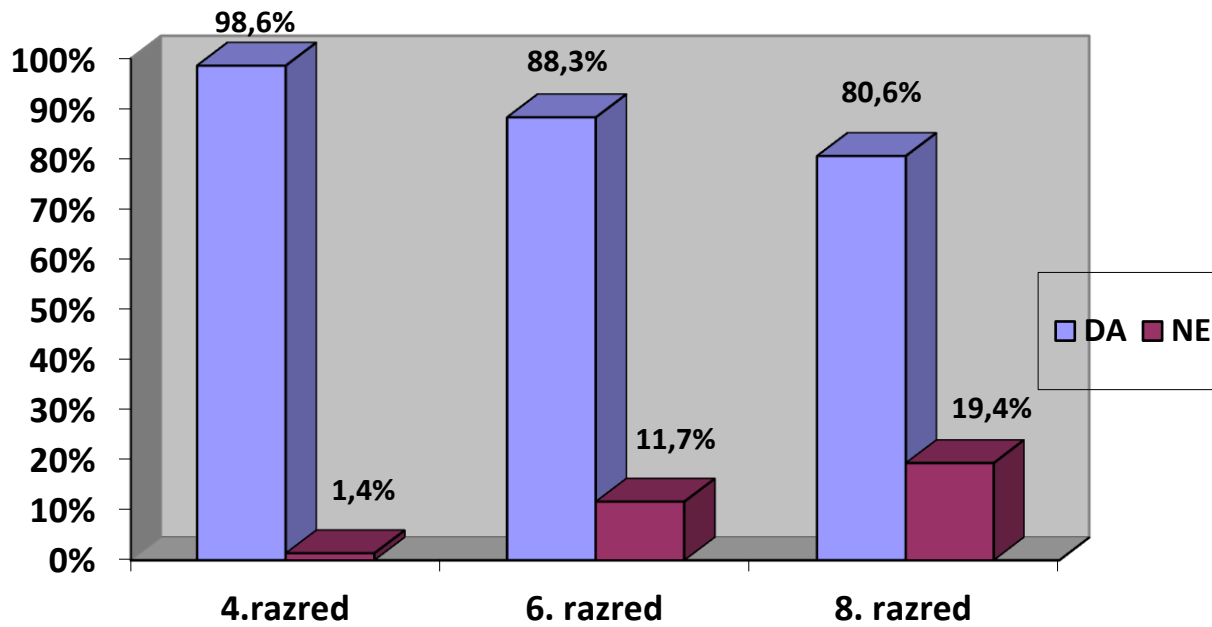
Rezultati analize posameznih vprašanj

1.vprašanje: **Ali rad rišeš?**

Tabela 2: Učenci po razredih

RAZRED	DA	%	NE	%
4. R	71	98,6	1	1,4
6. R	68	88,3	9	11,7
8. R	45	80,6	11	19,4
SKUPAJ	184	89,8	21	10,2

Graf 2: Učenci po razredih

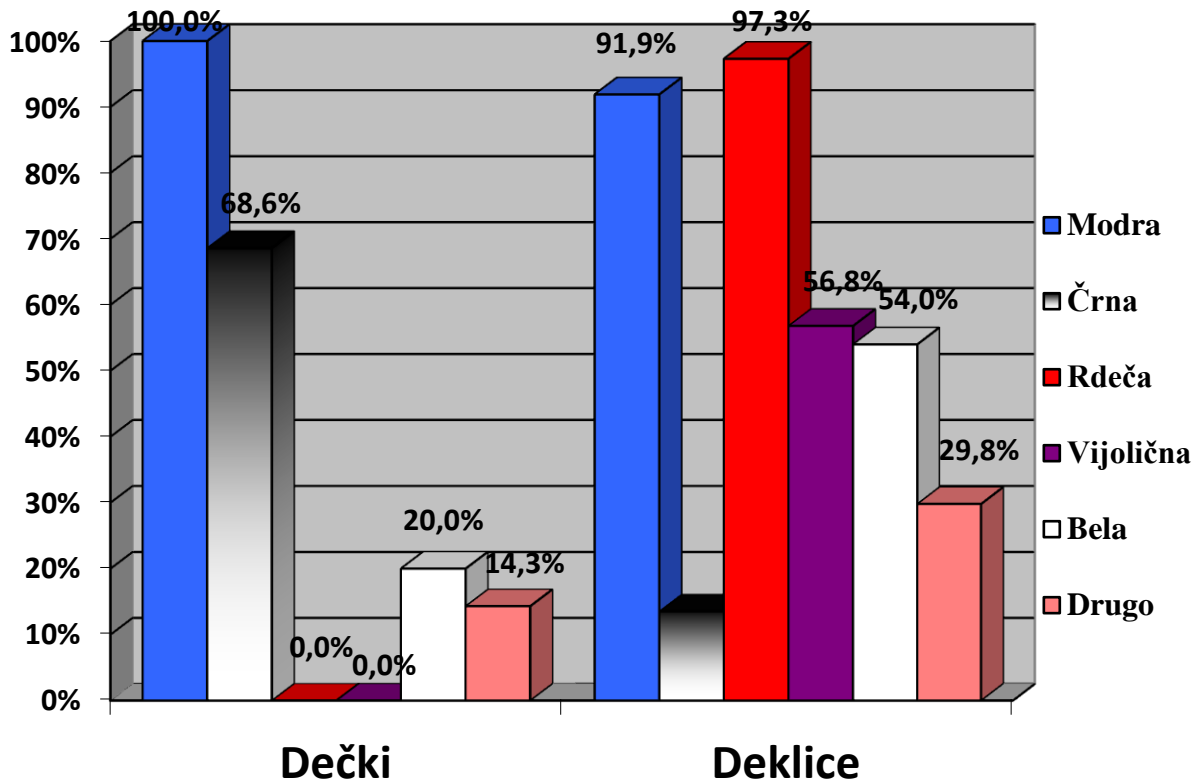
V povprečju med vsemi tremi anketiranimi razredi, jih kar 90 % rado riše, 10 % pa jih risanje ne zanima. Iz tabele je tudi razvidno, da zanimanje za risanje z leti upada, saj v 4. razredu 99 odstotkov učencev rado riše, v osmem razredu pa jih rado riše samo 80 odstotkov.

2. vprašanje: **Katera je tvoja najljubša barva?**

Tabela 3: Učenci 4. razreda

4. R.	M	%	Ž	%
Modra	35	100	34	91,9
Črna	24	68,6	5	13,5
Rdeča	0	0	36	97,3
Vijolična	0	0	21	56,8
Bela	7	20	20	54
Druge barve: siva, rumena, roza	5	14,3	11	29,8

Graf 3: Učenci 4. r.

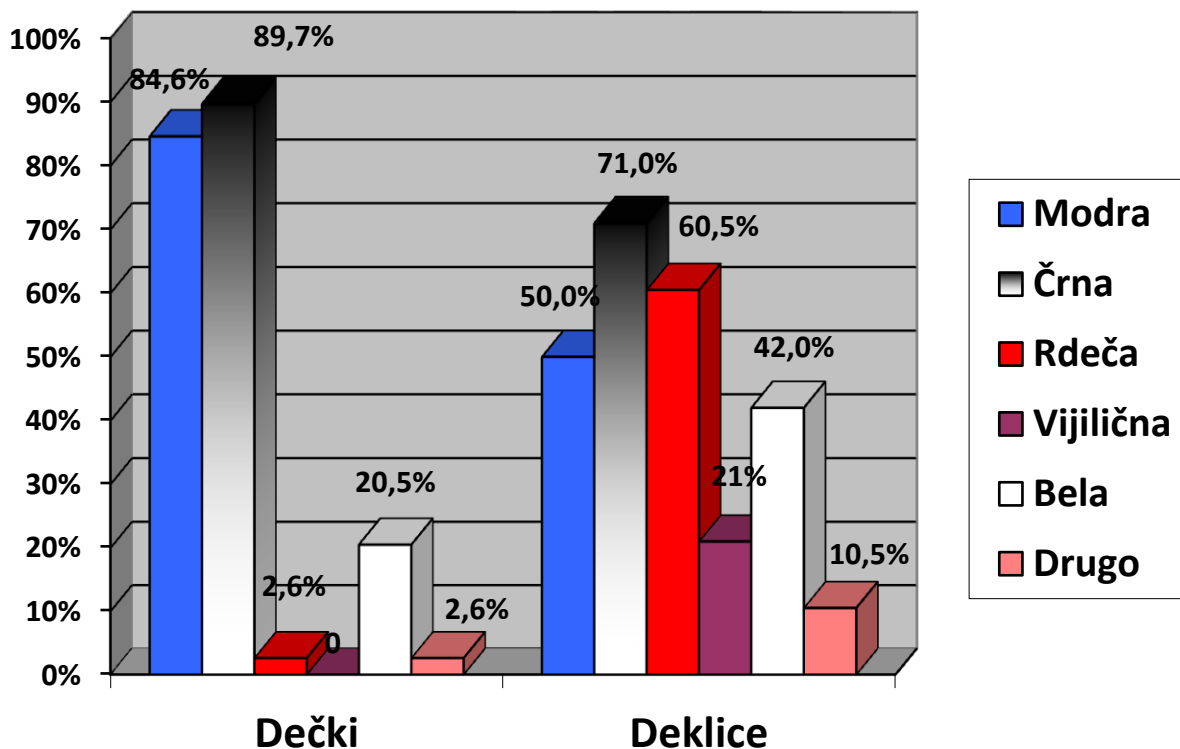

Najbolj priljubljena barva učencev 4. razreda je modra (100%), sledi ji črna. Deklice pa najbolj obožujejo rdečo z 97%, sledi modra (92%).

Tabela 4: Učenci 6. razreda

6. R.	M	%	Ž	%
Modra	33	84,6	19	50
Črna	35	89,7	27	71
Rdeča	1	2,6	23	60,5
Vijolična	0	0	8	21
Bela	8	20,5	16	42
Druge barve	1 siva	2,6	4 zelena	10,5

Graf 4: Učenci 6. r.

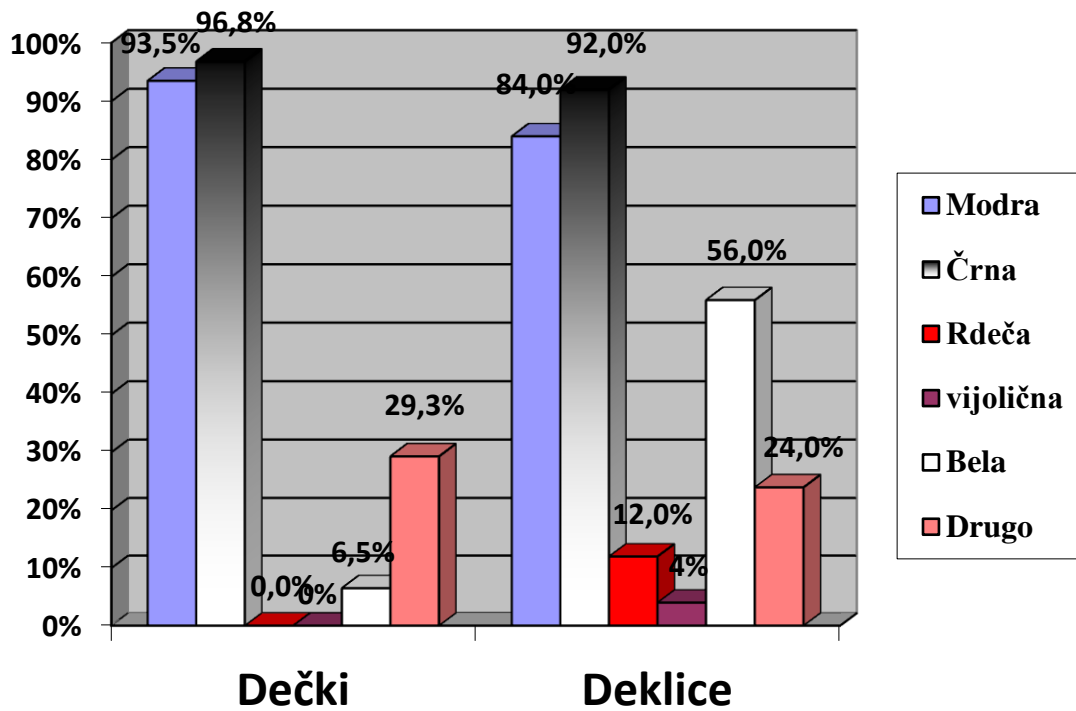

Dečki 6. razreda imajo radi črno (90%), sledi ji modra (85%). 71% deklic ima rada črno barvo, sledi ji rdeča (60%), nato pa modra (50%).

Tabela 5: Učenci 8. razreda

8. R.	M	%	Ž	%
Modra	29	93,5	21	84
Črna	30	96,8	23	92
Rdeča	0	0	3	12
Vijolična	0	0	1	4
Bela	2	6,5	14	56
Druge barve	6 siva, 3 rjava	19,6 9,7	4 rumena, 2 oranžna	16 8

Graf 5: Učenci 8.r.

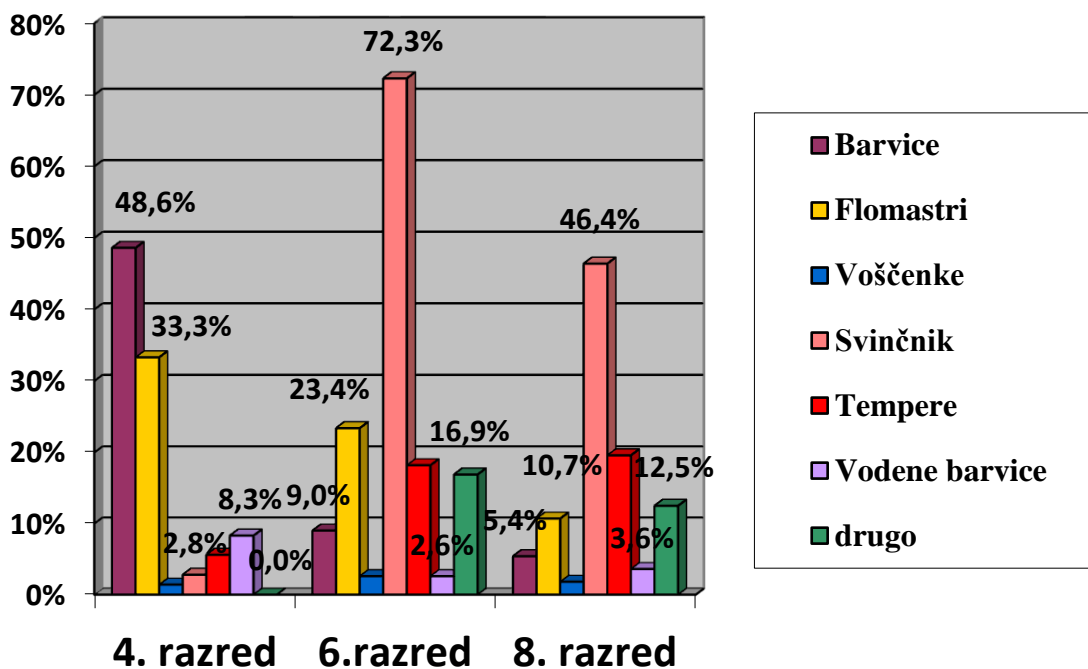
Med osmimi razredi je najbolj priljubljena črna barva (dečki 97%, deklice 92%), nato pa sledi modra (94% dečkov, 84% deklic). Upada zanimanje za rdečo in bolj živahne-tople barve.

3.vprašanje: S čim najraje rišeš?

Tabela 6: Učenci po razredih

RAZRED	4. R	%	6. R	%	8. R	%
barvice-lesene	35	48,6	7	9	3	5,4
Flomastri	24	33,3	18	23,4	6	10,7
Voščenke	1	1,4	2	2,6	1	1,8
Svinčnik	2	2,8	21	72,3	26	46,4
Tempere	4	5,6	14	18,2	11	19,6
vodene barvice	6	8,3	2	2,6	2	3,6
Drugo	0	0	11 kem. sv.	14,3	7 kem. sv.	12,5
			2oglje	2,6		

Graf 6: Učenci po razredih

Učenci 4. razreda najraje rišejo z barvicami (48%), pri šestih razredih prevladuje risanje s svinčnikom (72%), pri osmih pa se je največ otrok odločilo za risanje s svinčnikom (46%).

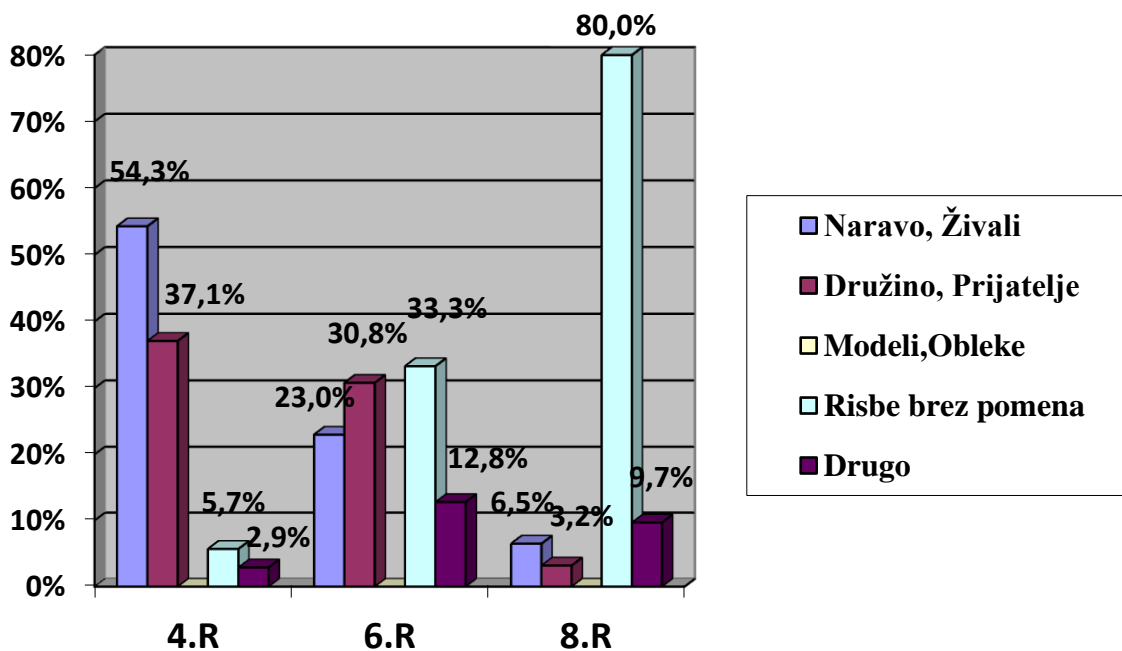
4.vprašanje: **Kaj najraje rišeš?**

Tabela 7: Učenci po zaredih

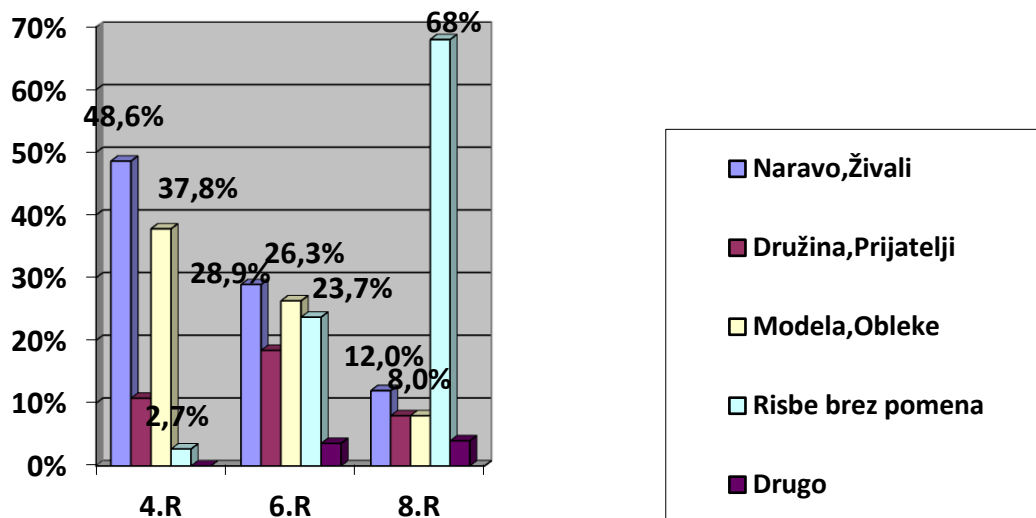
RAZRED	4. R.		6. R.		8. R.							
SPOL %	M	%	Ž	%	M	%	Ž	%				
Naravo, živali	19	54,3	18	48,6	9	23	11	28,9	26,5	312		
Družino, prijatelje	13	37,1	4	10,8	12	30,8	7	18,4	13,2	2	8	
Oblačila, modele	0	0	14	37,8	0	0	10	26,3	0	0	2	8

Risbe brez pomena	2	5,7	1	2,7	13	33,3	923,7	2580,6	1768
Drugo	1	2,9	0	0	5	avto12,8	1 liki	2,6	3
								9,7	1
									4

Graf 7: Dečki po razredih

Graf 8: Deklice po razredih

Motivi, ki prevladujejo pri risanju so naslednji: Dečki in deklice 4. r. najraje rišejo naravo in živali (54% dečkov in 49% deklic). Dečki 6. r. radi rišejo risbe brez pomena (33%), deklice pa naravo in živali (29%). Zelo zanimivo za 6. razred je to, da deklice v veliki meri (26%) rade rišejo tudi modele in oblačila, medtem ko dečki tega ne rišejo.

Kar 68% odstotkov učenk 8. r. in 81% učencev 8. r. pa je za najljubši motiv izbralo risanje risb brez pomena.

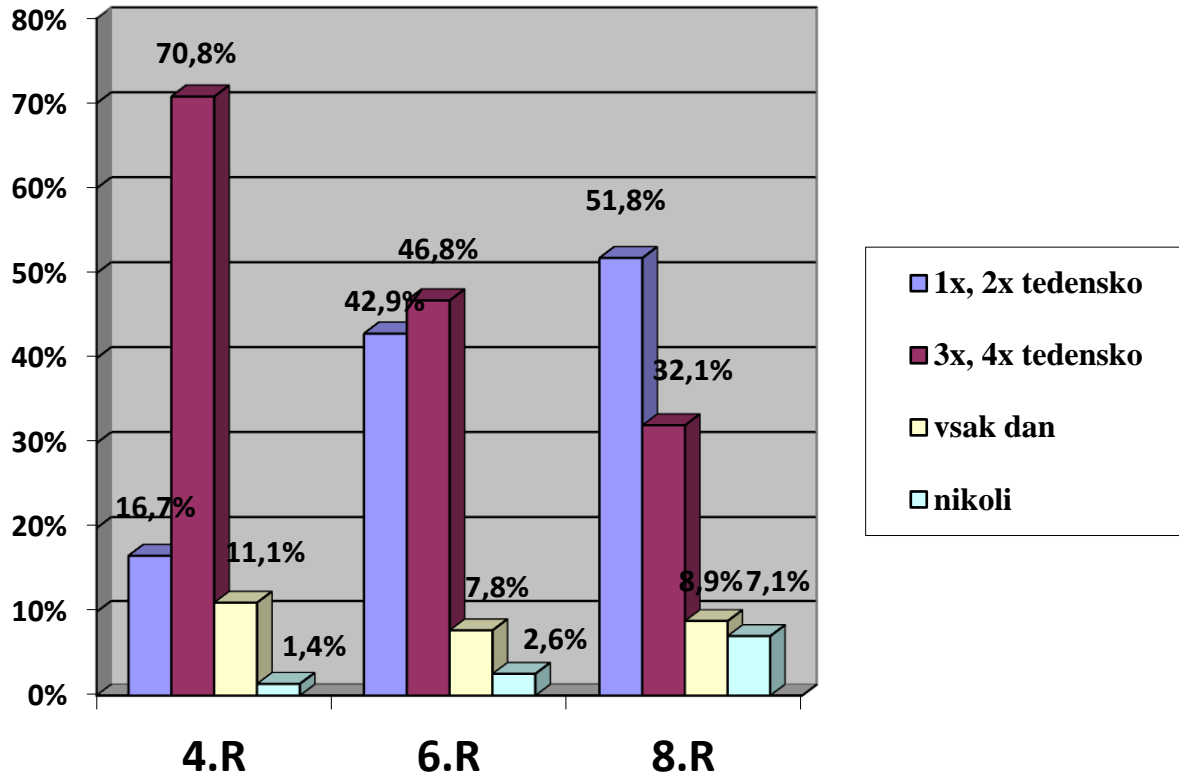
Iz grafa je razvidno, da s starostjo otrok narašča zanimanje za risanje risb brez pomena-abstrahiranje.

5.vprašanje: **Kako pogosto rišeš?**

Tabela 8: Učenci po razredih

RAZRED	4. R.	%	6. R.	%	8. R.	%
1x, 2x tedensko	12	16,7	33	42,9	29	51,8
3x, 4x tedensko	51	70,8	36	46,8	18	32,1
Vsak dan	8	11,1	6	7,8	5	8,9
Nikoli	1	1,4	2	2,6	4	7,1

Graf 9: Učenci po razredih

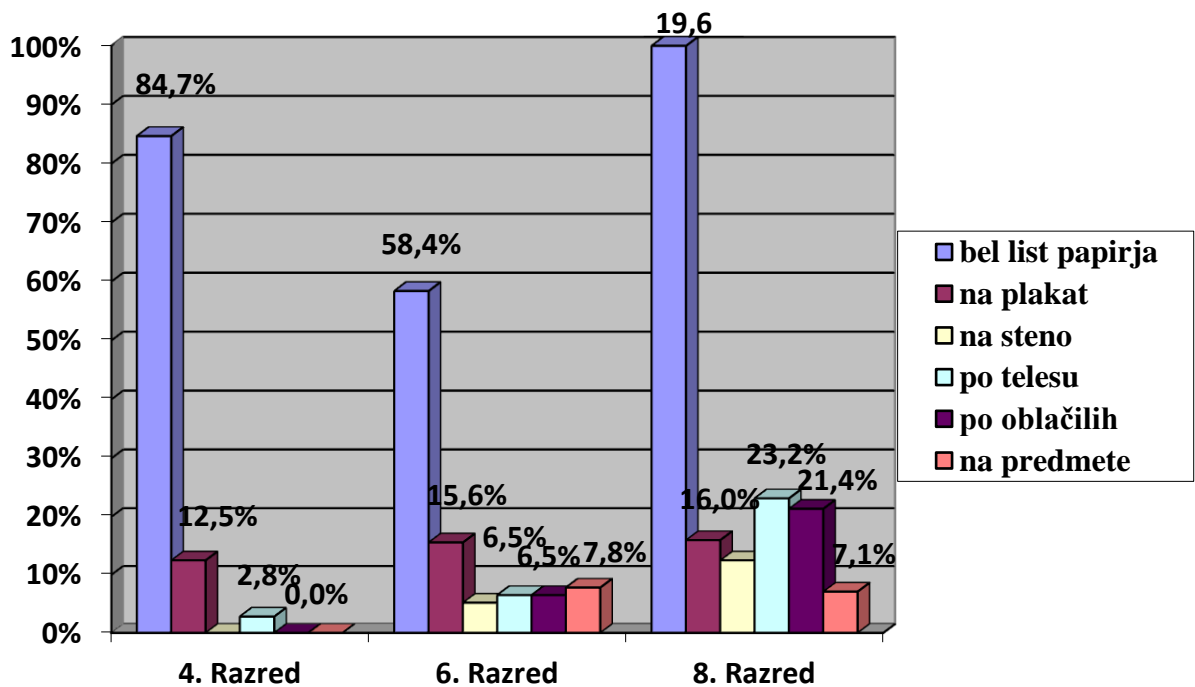
Učenci 4. r. in učenci 6. r. najpogosteje rišejo od 3 do 4 krat na teden. To je zapisalo 71% učencev 4. r. in 47% učencev 6.r. Pri učencih 8. r. pa prevladuje risanje od 1 krat do 2 krat tedensko (52%). Iz tega je razvidno, da se pogostnost risanja z leti zmanjšuje.

6.vprašanje: Na kaj najraje rišeš?

Tabela 9: Učenci po razredih

RAZRED	4. R.	%	6. R.	%	8. R.	%
na bel list	61	84,7	45	58,4	11	19,6
na plakat	9	12,5	12	15,6	9	16
na steno	0	0	4	5,2	7	12,5
po telesu	2	2,8	5	6,5	13	23,2
po oblačilih	0	0	5	6,5	12	21,4
na predmete	0	0	6 torba, zvezek	7,8	4 torba, copati	7,1

Graf 10: Učenci po razredih

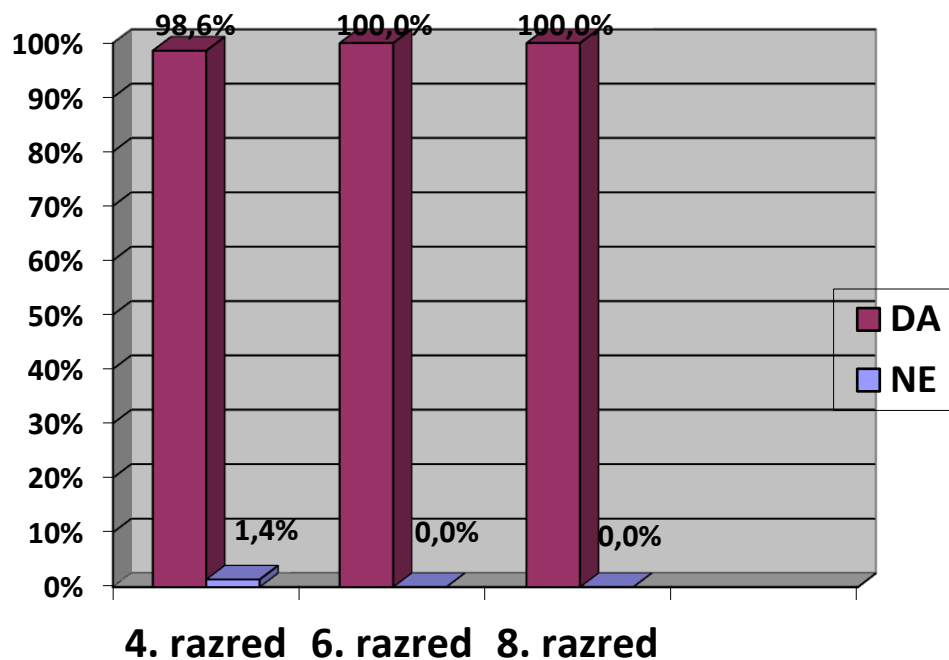
Učenci 4. r. in učenci 6. r. najraje rišejo na bel list papirja (4. r. 85%, 6.r. 58%). Učenci 8.r. najraje rišejo po telesu (23%) in po oblačilih (21%). Učenci so si enotni pri risanju na plakat. Meniva da se z leti stopnjuje risanje na neobičajne stvari (na steno, copati torba telo...).

7.vprašanje: **Ali misliš, da nam otroške risbe kaj povedo?**

Tabela 10: Učenci po razredih

RAZRED	DA	%	NE	%
4. R.	71	98,6	1	1,4
6. R.	77	100	0	0
8. R.	56	100	0	0
SKUPAJ	204	99,5	1	0,5

Graf 11: Učenci po razredih

Večina anketiranih učencev (99,5%) je mnenja, da s pomočjo risbe lahko veliko izvemo. Le en učenec 4.r. ni takšnega mnenja.

8.vprašanje: **Kaj nam povedo risbe otrok?**

Najpogostejši odgovori so bili:

4. r.

- najljubšo barvo otroka
- katere in koliko družinskih članov je v družini
- s čim se najraje igrajo
- katere živali imajo radi
- kaj najraje jedo
- kaj imajo radi in česa ne marajo

6. r.

- najljubšo barvo, obleko, osebo
- katere živali imajo doma in katere si želijo
- njihove želje
- koga imajo radi in koga ne marajo

8.r.

- kaj imajo radi in česa ne marajo
- koga postavljajo v ospredje-kdo je glavni
- kaj bi spremenili
- kakšno domišljijo imajo-nenavadne ideje
- kakšne težave imajo (ne zna plavati, ga kdo tepe, ne računa rad,...)
- kaj si želijo

5.UGOTOVITVE

Kaj nam sporoča otroška risba, lahko razberemo iz večih stvari. Opazujemo motive, ki jih je otrok izbral za risanje, barve, ki jih je pri tem uporabil, razporejenost predmetov, oseb, živali na risalni površini, kombiniranje črt,...Iz otroške risbe lahko sklepamo, kaj se dogaja v otrokovem življenju, v njegovi družini, kakšni so odnosi v njej in kako otrok čuti. Skozi sliko namreč otrok najlaže izrazi tisto, česar ustno ne zna ali ne zmore. Otrokova risba odseva njegovo duševno življenje, torej osebnostne značilnosti, razvojno stopnjo – starost, temperament, moč predstave in njegovo čustveno dožemanje okolja, ki ga obdaja. Otrok skozi risbo izraža svoj pogled na okolje, svoja občutja na pristen in izviren način.

Hipoteza 1 (Predpostavljamo, da se risbe različno starih otrok med seboj razlikujejo po barvi, motivih) se je izkazala za pravilno, saj smo z analizo risb in anketo ugotovili, da so pri mlajših otrocih (od 18 mesecev do 9 let) v ospredju motivi kot so družina, živali, narava, medtem ko so pri starejših otrocih v ospredju abstraktne risbe ali določeni predmeti. Prav tako je velik razkorak pri barvah, saj večina mlajših otrok najraje uporablja žive barve-tople barve, medtem ko so večjim otrokom všeč hladne barve (črna, siva).

Hipoteza 2 (Predpostavljamo, da je likovno izražanje otrok pomembno za njihov razvoj) se je izkazala za resnično, saj to potrjujejo številni psihologiji v svojih študijskih analizah. Otrok ob risanju ne razvija samo svojihmotoričnih in grafomotoričnih spretnosti, ampak se ob tem razvijajo tudi njegovi miselni procesi, duševnost, emocionalnost. Otrok z risbo sporoča, na kateri razvojni stopnji je (starost) in hkrati na kateri razvojni stopnji risanja je. Otrok se skozi risbo razvija, saj njegov razvoj poteka od faze čečkanja, preko simbolične risbe, predshematske stopnje, rentgenskega risanja, shematske stopnje in do realistične stopnje. Vsaka razvojna stopnja risanja ima svoje značilnosti, ki jo otroci neke starostne skupine dosežejo ali jo celo presegajo.

Hipoteza 3 (Predpostavljamo, da nam barve, razporeditev in vsebina risbe veliko povedo o otroku) se je potrdila, saj smo s pomočjo teorije in psihologa analizirali otroške risbe in prišli do ugotovitev, da otroci, ki uporabljajo tople so bolj čustveni, hitreje navežejo stik, so bolj odprti in dovzetni. Da pa nasprotno otroci, ki pogosteje uporabljajo hladne barve, težko navežejo stik, so

samotarji. Seveda se te razlike z leti povečujejo, saj na izbiro barve vpliva tudi vpliv okolja, počutje, moda,...

Tudi razporeditev oseb, živali, predmetov na površini risbe veliko pove o mladem ustvarjalcu. Tako so otroci, ki večina objektov razporedijo v kot ali na eno stran risbe, skromni in plahi ter pogosto zatirajo svoje želje po samouveljavljanju. Otroci, ki dokaj enakomerno in uravnoteženo razporedijo elemente na risbi, pa so prilagodljivi in iznajdljivi.

Vsebina – motivi risb nam pričajo o otrokovi stopnji - fazi risanja. Otroci najpogosteje zberejo motiv človeka, družine, vendar iz tega, kako so razporejeni družinski člani in kdo je v ospredju lahko sklepamo, kdo ima v družini glavno vlogo, kaj ta počne,.. Prav tako motiv, ki ga otrok izbere kaže na to, kaj ima rad, kaj si želi, malokrat nariše to česa ne mara in kaj mu ni všeč. Starejši otroci pogosto rišejo in izbirajo abstraktne stvari oz. risbe brez pomena.

Hipoteza 4 (Predpostavljamo, da je risba pomemna tudi v psihodiagnostiki) se je izkazala za pravilno, saj smo s pomočjo razgovorov s psihologinjo in kliničnim psihologom spoznali vlogo risbe pri diagnosticiranju otrok. Otrokovo psihodiagnosticiranje s pomočjo risbe lahko poteka na dva načina. Prvi je ta, da otrok sam izbere motiv in nariše risbo ter jo s pomočjo psihologovih vprašanj razloži. Drugi način pa je ta, da otrok riše vodeno s strani psihologa, kar pomeni, da psiholog izbere motiv, otrok pa riše (svojo družino, prijatelje, tiste, ki jih ne maraš,...), nato sledi opis in razgovor.

Risba v psihodiagnostiki je le eden izmed dodatnih ali pomožnih gradiv – sredstev za diagnosticiranje otrok.

Hipoteza 5 (Predpostavljamo, da se z leti zmanjšuje zanimanje za risanje) delno drži, saj nekako do šestega leta otroci vsakodnevno rišejo, nato pa začne zanimanje za risanje upodati. Razlike prihajajo tudi v izbiri risalnih površin, saj večina mlajših otrok najraje riše na bel papir, medtem ko starejši otroci izbirajo tudi druge podlage za risanje, kot so stene, oblačila, svoje telo...

S pomočjo ankete smo tudi ugotovili, da večina otrok ve, da nam risba nekaj sporoča, večina je zapisala, da so to najljubše barve, kaj ima otrok rad in česa ne mara.

6.ZAKLJUČEK

Kot prva in osnovna oblika umetnine, je risba pomembna za razvoj otroka in se lahko uporablja kot vir vpogleda v njegov svet. Skozi risbe otroka je mogoče analizirati njegov značaj, čustva in notranji svet.

Prednost risanja je predvsem v tem, da otroci risbe izdelajo prosto, brez prisile, ne da bi imeli ob tem pomisleke ali slutnjo, da lahko povedo »preveč«. Ne zavedajo se, da njihove risbe odražajo njihovo notranjost. Najboljši, najširši spekter otrokovega počutja, mišljenja se dobi, ko otrok riše svobodno, brez navodil ali komentarjev.

Analiza risbe je pomembna predvsem iz stališča boljšega razumevanja v otroka, zazna pa se tudi kognitivne (način doživljanja okolja, način mišljenja, stopnja koncentracije, sposobnost objektivnega vrednotenja, jasnost, izvirnost idej, motnje ...), vedenjske in druge probleme, ki zahtevajo poseben pristop.

Zato mislimo, da je pomembno, da se otrok izraža s pomočjo risbe, ne glede na to, kaj je izbral za risalno podlogo.

Zelo zanimivo je, da imajo otroci zelo radi risanje in risarske pripomočke. Prav je, da otroke vzpodbujamo k risanju in ustvarjanju lastnih umetnin.

V spomin na minula leta nam lahko ostane tudi risba, ki smo jo ustvarili kot otrok, pa naj bo to glavonožec, sonce, ki se smeje, roža s koreninami ali prepletene črte in liki.

Za konec pa misel, ki jo je zapisal Prežihov Voranc¹³:

TO, KAR ČLOVEK DOŽIVLJA V OTROŠKIH LETIH, KAR SE KALI SKOZI OTROŠKO DUŠO, TO JE ODLOČILNO PRI ODRASLEM ČLOVEKU – IZ TEGA RASTEJO NAGIBI IN DEJANJA.

¹³ Košiček, M. (1992). *Otrok, moja skrb!* Maribor: Založba Obzorja.

7.VIRI IN LITERATURA

1. Cugmas, Zlatka (2003). Narisal sem sonce zate. Center za psihodiagnostična sredstva, Ljubljana, 2003, str.95-109.
2. Dolenc, S. (2010). Zgodbe o skoraj vsem. Ljubljana: Kvarakadabra, Društvo za tolmačenje znanosti. Stran 16-20.
3. Kofol, M. (2008). Značilnosti otroške risbe. Gimnazija Koper.
4. Košiček, M. (1992). Otrok, moja skrb! Maribor: Založba Obzorja.
5. Kunčič, M. (2008). Kaj sporoča otroška risba. Elektronski vir, dostopno na: <http://www.arhiv.njena.si>
6. Marjanovič Umek, L. (1983). Rišem in se igram. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum.
7. Marjanovič Umek, L., Zupančič, M. (2011). Razvojna psihologija, Otroška risba, Znanstvena založba Filozofske fakultete, Ljubljana, str. 127-155.
8. Marjanovič Umek, L., Zupančič, M. (2004). Razvojna psihologija: Razvoj otroške risbe. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. (str. 394-406).
9. Marjanovič Umek L. in Zupančič M. (2011). Razvojna psihologija: Izbrane teme. Ljubljana: Oddelek za psihologijo Filozofska fakulteta. (str. 86 – 108).
10. Musek, J. (2005). Predmet, metode in področja psihologije, Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za psihologijo.
11. Pogačnik-Toličič, S. (1986). Govorica otroške risbe. Zveza prijateljev mladine Slovenije. ČGP Delo.
12. Šuštaršič, N., Butina, M., Zornik, K., de Gleria, B. in Skubin, I. (2004). Likovna teorija. Ljubljana: Debora.
13. Trstenjak, A. (1996). Psihologija barv. Ljubljana : Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno.
14. Tušak, M. (2010). Risarske preizkušnje. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
15. Elektronski vir. Dostopno na: http://www.lumpi.si/koticek_za_starse/razvoj_otroka/clanek?aid=8447
16. Elektronski vir. Dostopno na: <http://www.ringaraja.net/clanek/>

8.PRILOGE

8.1. Anketni vprašalnik